

DAINA NĪTIŅA

**VALSTS VALODAS
KVALITĀTE**

RĪGA 2004

270078

2004-3

821

Latvian National
Library

L
81

VALSTS VALODAS AĢENTŪRA

DAINA NĪTIŅA

VALSTS VALODAS KVALITĀTE

RĪGA 2004

Nītiņa D. Valsts valodas kvalitāte.- Rīga: Valsts valodas aģentūra, 2004.-
74 lpp.

Darbs satur situācijas raksturojumu - pārdomas par valsts valodas vietu, tās prasmi un kvalitāti mūsu sabiedrībā. Apkopojot pieredzi, izdevumā sniegti ieteikumi tiem, kas māca un mācās, dotas dažas rekomendācijas izglītības iestādēm par to, kam vajadzētu pievērst lielāku uzmanību latviešu valodas mācīšanā un apguvē. Sagatavojot šo publikāciju, tika veikta studentu aptauja, kuras realizēšanā, materiālu un novērojumu apkopošanā iesaistījās Rīgas Tehniskās universitātes latviešu valodas docētājas R.Tavare, J.Strode, I.Ušacka un I.Riekstiņa.

Darbs izstrādāts Valsts valodas aģentūras projektu programmas "Valsts valodas attīstība" ietvaros un publicēts par tās līdzekļiem.

© Daina Nītiņa, 2004

© Valsts valodas aģentūra, 2004

SATURS

Ievads	4
I. Studentu uzskati un attieksme pret valsts valodu	5
1. Aptaujas rezultāti	5
2. Sarunās un rakstu darbos paustie viedokļi	8
II. Latviešu valodas prasme un kvalitāte	12
1. Latviešu valodas prasmes raksturojums	12
Spēja izteikt domu: vārdu izvēle un teksta izveide	12
Raksturīgākas morfoloģisko formu kļūdas	17
Mutvārdu un rakstu prasme	22
Stila negludumi un valodas negadījumi jeb misēkļi	24
2. Rūpēsimies par valsts valodu	25
III. Pārdomas par latviešu valodas apguvi	38
IV. Gribu labi prast valsts valodu	45
1. Mani nebaida grūti uzdevumi	45
2. Redaktors jeb: Vai es protu rediģēt tekstu?	58
3. Kā veidot zinātniski pētnieciska satura tekstu	66
4. Joku uzdevumi jeb: Ko viņi ar to gribēja pateikt?	69
Atbilžu arhīvs	73
Literatūra	74

IEVADS

Šajā darbā apkopoti Rīgas Tehniskās universitātes studentu aptaujas rezultāti, sniegts vērtējums par viņu reālo latviešu valodas prasmes līmeni, tās pozitīvajām iezīmēm un trūkumiem. Aplūkoti tie latviešu valodas prasmes aspekti, kam izglītības iestādēs vajadzētu pievērst lielāku vērību, mācot latviešu valodu vai pašiem to mācoties. Doti ieteikumi par to, kādu latviešu valodas materiālu būtu nepieciešams pastiprināti apgūt, ietverot to dažādu tipu vingrinājumos.

Lai izteiktu kādas rekomendācijas un formulētu uzdevumu – rūpēsimies par valsts valodu, ir jānoskaidro situācija kā attieksmes, tā valodas prasmes līmenī. Studentu attieksme pret latviešu valodu, tās mācīšanos un pienācīgas kvalitātes nodrošināšanu noskaidrojas gan latviešu valodas nodarbību laikā un sarunās ar studentiem, gan anonīmas aptaujas atbildēs. Darbā ar studentiem (turklāt daudz labāk nekā kādā testā) atklājas, ko viņi skolās, iepriekšējās izglītības iestādēs ir apguvuši un kas palicis pie nepadarītajiem darbiem. Var runāt par vispārīgo vai vidējo līmeni, par raksturīgām valodas kļūdām, nepilnībām, tipiskiem plusiem un mīnusiem, un var runāt par katra atsevišķa studenta attieksmēm ar valsts valodu. Tas ir atsevišķs stāsts, ko veido vide, situācija, cilvēka raksturs, dotības un mērķtiecība, viņa individuālā attieksme.

Nostrādājot pāri par sešiem gadiem Rīgas Tehniskajā universitātē ar krievu mācībvalodas izglītības iestādes beigušajiem studentiem, man ir uzkrājusies pieredze un novērojumi par to, kāda ir dažādu skolu beidzēju reālā valodas prasme un kādas ir latviešu valodas mācīšanas un mācīšanās vajās vietas. Šajā izdevumā vēlos dalīties dažās savās pārdomās un novērojumos par latviešu valodas mācīšanas un mācīšanās, par valsts valodas apguves ceļu, šā ceļa priekiem un grūtumiem. Varbūt būtu par stipri teikts, ja šo ceļu nosauktu par ērkšķainu, taču rozēm kaisīts tas arī nav. Mēģināšu pastāstīt arī par to, kāds ir Rīgas Tehniskās universitātes studentu un latviešu valodas mācībspēku viedoklis par valsts valodas vietu un kvalitāti mūsu sabiedrībā. Sprotams, ka sniegt rekomendācijas, dot kādus vadošus norādījumus ir vieglāk nekā pašam mācīt un reāli panākt kvalitāti, vieglāk nekā pildīt ieteikumus, sekot viediem padomiem. Un tomēr. Varbūt šis risks attaisnojas, un kādam šī grāmatiņa var būt, ja ne ļoti noderīga kā rokasgrāmata, tad vismaz rosinoša darboties mūsu valsts valodas labā.

Daina Nītiņa

I. STUDENTU UZSKATI UN ATTIEKSME PRET VALSTS VALODU

1. APTAUJAS REZULTĀTI

2004.gada maijā tika aptaujāti 316 Rīgas Tehniskās universitātes 1.kursa studenti, lai noskaidrotu viņu viedokli par valsts valodas lietošanu un latviešu valodas prasmes nepieciešamību. Aptaujā pēc brīvprātības principa anonīmi iesaistījās studenti, kuriem atbilstoši latviešu valodas testa rezultātiem šajā akadēmiskajā gadā vajadzēja papildus strādāt un pilnveidot savu valodas prasmi, apmeklējot latviešu valodas nodarbības.

Pirms studiju uzsākšanas RTU ar latviešu valodas testa palīdzību tiek noskaidrots, vai visiem krievu mācībvalodas izglītības iestāžu beidzējiem ir pietiekams latviešu valodas prasmes līmenis, lai viņi varētu sekmīgi studēt valsts valodā, spētu patstāvīgi adaptēties latviešu mācībvalodas vidē un apgūt izvēlētās studiju programmas, vai arī nepieciešamas vai papildus vēlamas latviešu valodas nodarbības.

Ar gandarījumu jāatzīst, ka aptauja parāda vairākas pozitīvas tendences studentu attieksmē pret latviešu valodu. Tā, lielum liels studentu vairākums uzskata, ka, studējot Rīgas Tehniskajā universitātē, ir nepieciešama laba latviešu valodas prasme. Tikai 18 studenti no 316 ir pasvītājuši atbildi: nav nepieciešama. Studenti atzīst, ka laba latviešu valodas prasme ir vajadzīga, lai kārtotu dažādus studiju un zināšanu pārbaudes darbus. Vairākums no respondentiem – pavisam 218 studenti – atzina, ka latviešu valoda nepieciešama, lai saprastu lekcijas. Šīs atbildes netieši liecina, cik svarīga motivējoša loma ir lekciju lasīšanai latviešu valodā.

Atbildot uz jautājumu “Kādās situācijās es lietoju RTU latviešu valodu?”, studentu vairākums - pavisam 265 respondenti – atzina, ka viņi izmantoto latviešu valodu, rakstot kontroldarbus, ieskaites un eksāmena darbus vai veicot citus studiju darbus. Zīmīgi, ka mazāks respondentu skaits (194) norādīja, ka izmanto valsts valodu sarunās ar RTU darbiniekiem un mācību spēkiem. Iespējams, ka šāds atbilžu sadalījums apliecina latviešiem raksturīgo gatavību pāriet uz krievu valodu, ja saruna tiek uzsākta šajā valodā.

Uzturēt sarunu latviešu valodā vai sarunas gaitā pāriet uz to neapšaubāmi palīdz vismaz viena saziņas partnera konsekventa runāšana valsts valodā. Praksē gan dzirdami dialogi, kuros katrs runā savā dzimtajā valodā. Šādu situāciju pluss, manuprāt, ir tas, ka tiek saglabāta valsts valodas lietotāja stāja, turklāt sarunas partneris gribot negribot ir spiests ieklausīties

latviešu valodā un to saprast, lai spētu atbildēt. Tikai 10 no 316 studentiem apgalvoja, ka latviešu valodu lieto maz vai nemaz tajā nerunā. Domāju, ka tā ir bravūra vai spītība, proti, kādas īpašas attieksmes vai stājas paušana, jo jauniešiem ne vien RTU, bet vispār mūsdienu Latvijā diezgan grūti iztikt, nemaz nerunājot latviešu valodā. Liekas, tā ir gandrīz neiedomājama situācija.

Iepriekš minētos aptaujas datus un izteiktos komentārus apstiprina studentu atbildes uz jautājumu "Kādā valodā es sarunājos ar studiju biedriem, kuru dzimtā valoda ir latviešu valoda?" Apmēram puse no respondentiem (154) atzīst, ka ar studiju biedriem latviešiem viņi parasti sarunājas latviešu valodā. Samērā daudz studentu (99) norāda, ka ar studiju biedriem latviešiem viņi parasti sarunājas krievu valodā. Tātad studiju biedri to akceptē un iesaistās sarunā krievu valodā vai ir gatavi sarunas gaitā pāriet uz to, vai arī katrs runā savā valodā. Zīmīgs un satraucošs ir fakts, ka, pēc 119 studentu (37,6%) domām, viņi maz lieto latviešu valodu tāpēc, ka tas nav nepieciešams, jo var iztikt ar krievu valodu.

Līdzīgi kā iepriekšējā gadījumā, kad 10 respondenti (3%) atzinās, ka viņi maz lieto latviešu valodu vai nemaz tajā nerunā, 11 studenti apgalvo, ka ar studiju biedriem, kuru dzimtā valoda ir latviešu valoda, viņi nemaz nesarunājas vai sarunājas reti. Attieksmes rādītājs ir arī tas, ka 52 studenti (16,5 %) uz šo jautājumu vispār neatbildēja.

Iepriecina fakts, ka RTU studenti galvenokārt izmanto latviešu valodā sarakstītas mācību grāmatas – vidēji 65%, attiecīgi krievu valodā – 33%. Kā liecina aptaujas dati, RTU studenti pagaidām visai maz izmanto angļu valodā sarakstītas grāmatas – tikai 2% gadījumu. Šie ir vidējie rādītāji. Dati par dažādām RTU fakultātēm un studiju programmām ir visai atšķirīgi, nemaz nerunājot par atsevišķu studentu individuālo pieeju mācību līdzekļu izvēlē. Tā, galvenokārt latviešu valodā sarakstītas mācību grāmatas un citus mācību līdzekļus izmanto RTU Inženierekonomikas fakultātes studenti – ap 80-85%.

Situācijas raibumu un izvērtējuma dažādību uzskatāmi rāda, piemēram, neliela studentu grupa, no kuras aptaujā iesaistījās 13 respondenti.

- Runājot par latviešu valodā sarakstītu mācību grāmatu izmantošanu, pozitīvas atbildes deva 10 studenti, no kuriem procentus minēja astoņi: 95%, 90%, 80%, 70% (2 respondenti), 50%, 10%, 1%; tātad vidēji 58,25% gadījumu šie studenti izmanto mācību grāmatas latviešu valodā.
- Uz to, ka lieto krievu valodā sarakstītas mācību grāmatas, norādīja 11 studenti, deviņi no viņiem minēja šādus šo grāmatu izmantošanas procentus: 90% (3 respondenti), 50%, 30% (2 respondenti), 20%, 10%, 5%; vidēji 46%.

- Par angļu valodā sarakstītu mācību grāmatu izmantošanu savu viedokli izteica tikai 4 studenti, minot šādus procentus: 9%, 0% (3 respondenti), vidēji 2,25%.

Pretrunīgi ir studentu uzskati par to, vai RTU pietiek ar skolā gūtajām latviešu valodas zināšanām. Apmēram puse (155 respondenti) skolas veikumu vērtē pozitīvi, atzīstot, ka skolas zināšanas ir pietiekamas. 105 studenti uzskata, ka RTU tikai daļēji pietiek ar skolā gūtajām latviešu valodas zināšanām. Kā liecina atbildes uz šo jautājumu, kritiski noskaņots ir neliels studentu skaits - 30 respondenti, pēc kuru domām, ar skolā gūto latviešu valodas prasmi RTU nepietiek. Tajā pašā laikā 110 studentu (34,8%) uzskata, ka viņi maz lieto latviešu valodu tāpēc, ka to pārvalda nepietiekami. Zīmīgas, lai gan droši vien nejaušas sakritības pēc tieši 110 respondentu pret 55 atzīst, ka RTU ir vajadzīgas latviešu valodas nodarbības.

Negatīvu informāciju satur atbildes uz aptaujas jautājumu "Kāds iemesls ir tam, ka maz lietoju latviešu valodu?" Kā jau iepriekš bija minēts, 119 studentu (37,6%) uzskata, ka lietot latviešu valodu nav nepieciešams, jo var iztikt ar krievu valodu. Savukārt, pēc 110 studentu (34,8%) domām, iemesls tam, ka viņi maz lieto latviešu valodu, ir nepietiekama tās prasme. 42 studenti atzīstas, ka maz lieto latviešu valodu, tāpēc ka nepatīk vai negribas runāt šajā valodā. Taču, par laimi, atbildes uz šo aptaujas jautājumu satur arī pozitīvu lādiņu. 45 studenti šo jautājumu uzskata par nepamatotu, jo viņi daudz lieto latviešu valodu. Šāda nostāja un pārliecība priecē.

Noraidot jautājumā ietvertu apgalvojumu, ka maz vai reti lieto latviešu valodu, daži studenti izteikuši kādu savu komentāru, tādējādi tišām vai netišām vairāk atklājot savu viedokli. Piemēram:

- *Maz tiekos ar cilvēkiem, kas labi runā latviski*
- *Es lietoju latviešu valodu tik daudz, cik tas ir vajadzīgs*
- *Es to lietoju, kad ir pieprasīts: ne vairāk un ne mazāk*

Studentu domas dalās, atbildot uz jautājumu "Kā es vērtēju latviešu valodas un citu valodu perspektīvas Latvijā?" 109 studenti (34,5%) apgalvo, ka latviešu valoda nostiprināsies kā valsts valoda. Nedaudz vairāk - 113 (35,7%) respondenti tic tam, ka krievu valoda iegūs Latvijā oficiālas valodas statusu. Starp citu, četri studenti izraudzījušies abas atbildes. Daži studenti, kuri domā, ka krievu valoda iegūs oficiālas valodas statusu, šai atbildei pievienojuši īsu komentāru: *ceru, vēlētos*.

Pēc 69 respondentu domām, par neoficiālu valsts vai darījumu valodu Latvijā varētu kļūt angļu valoda; daži studenti gan ieminas, ka šādu lomu

varētu iegūt arī kāda cita, piemēram, vācu valoda. 25 no 316 respondentiem diemžēl nevēlējās izteikt savu viedokli par valodu nākotni Latvijā.

Atbildes uz aptaujas jautājumiem liecina par to, ka studenti apzinās labas latviešu valodas prasmes nepieciešamību un respektē to kā valsts valodu. Tajā pašā laikā diezgan lielai daļai no viņiem nav īstas motivācijas apgūt latviešu valodu, resp., pilnveidot tās prasmi, jo pagaidām var iztikt ar krievu valodu. Uzskatāms piemērs tam ir dažu studentu apgalvojums, ka neesot ar ko runāt latviski.

Kā, apkopojot aptaujas rezultātus, izteicās doc.R.Tavare, studentu attieksme pret latviešu valodu ir izteikti pragmatiska. Viņi saprot, ka bez latviešu valodas zināšanām nebūs iespējams pabeigt studijas. Latviešu valoda studentiem nepieciešama, lai saprastu lekcijas, rakstītu kontroldarbus un citus studiju darbus. Ārpus tiešā studiju darba, piemēram, sarunās ar RTU darbiniekiem, mācību spēkiem un studiju biedriem priekšroka nereti tiek dota krievu valodai.

Dažās studentu atbildēs atklājas pretrunas un nekonsekvences, kas, iespējams, skaidrojamas ar paviršību, atbildēšanu pēc pirmās ierosmes, pirmā impulsa, neiedziļinoties jautājumā. Lai arī aptauja bija anonīma, ne visos gadījumos un visās atbildēs studenti ir pilnīgi vaļsirdīgi, proti, atklātības pakāpe ir vērtējama kā mainīga vai svārstīga, ko nosaka jautājuma būtība, tā izraisītās emocijas.

2. SARUNĀS UN RAKSTU DARBOS PAUSTIE VIEDOKĻI

Studentu viedoklis un viņu attieksme pret latviešu valodu atklājas kā sarunās, tā rakstu darbos, kurus citējot, šajā izdevumā labotas garumzīmju kļūdas. Tā, rakstu darbā par tematu "Ko es gribētu mainīt savā augstskolā" kāds students raksta:

Pirmkārt, es gribētu lai visi studenti, kuri ir pabeiguši krievu skolas, pirmo gadu varētu runāt krieviski arī ar pasniedzējiem, jo no sākuma ir ļoti grūti runāt latviski. Es to gribētu mainīt, jo ļoti daudz studentu ir pabeiguši krievu skolas.

Pēc studenta domām, universitātei jānāk pretī un jāpalīdz. Bet skola - vai skolai nav jāuzņemas pienākums sagatavot savus audzēkņus studijām un

darbam valsts valodā? Tas arī netieši apliecina izglītības reformas nepieciešamību.

Par grūtībām adaptēties augstskolā ar studijām valsts valodā izsakās ne viens vien krievu mācībvalodas izglītības iestāžu beidzējs. Piemēram, kāda studente raksta: *Īstenībā mācīties universitātē nav viegli, ir grūti pierast pie jauniem cilvēkiem, mācībām, kas notiek tikai svešā valodā.*

Tajā pašā laikā samērā daudzi studenti atzīst, ka pilnveidot latviešu valodas prasmi Rīgas Tehniskajā universitātē viņiem ir palīdzējis tieši tas, ka studiju valoda ir latviešu valoda. Lūk, daži viedokļi:

- *Es domāju, ka mans latviešu valodas līmenis ir uzlabojies, tāpēc ka visu gadu es mācījos latviešu valodā, visas lekcijas un nodarbības bija latviešu valodā.*
- *Es domāju, ka mācīšanās laikā mans sarunas valodas līmenis uzlabojas, jo katru dienu es dzirdu šo valodu, sarunājos un visus pierakstus rakstu latviski, kā arī kontroldarbus.*
- *Es domāju, ka šā gada laikā manas zināšanas kļuva labākas, jo es mācos latviešu valodā, daudz lasu mācību grāmatas latviešu valodā, cenšos katru dienu lasīt ziņas internetā latviešu valodā. Man ir daudz paziņu latviešu, ar kuriem es sarunājos tikai latviešu valodā.*

Studējot valsts valodā, studenti pamazām atraisās, sāk justies brīvāk un drošāk, piemēram, studente Kristīne savā pašnovērtējumā raksta:

Semestra beigās es jutu, ka manas prasmes runāt latviešu valodā uzlabojas. Protams, ar pasniedzējiem līdz ar to sadarboties kļuva vieglāk un tas ir liela priekšrocība.

Arī latviešu valodas kurss, pēc kādas studentes domām, ir nepieciešams, lai justos ērtāk un drošāk Rīgas Tehniskā universitātē.

Kā atzīst daži studenti, viņi kļūdu pēc baidās vai kaunas runāt latviešu valodā, izjūt diskomfortu savas sliktās latviešu valodas prasmes dēļ. Tā, studente, kurai grūtības universitātē sagādā nepietiekama valsts valodas prasme, pašnovērtējumā raksta:

Es domāju, ka mana prasme latviešu valodā mainījusies. Labāk pateikt mana prasme latviešu valodā palielinājas. Es zinu, ka man daudz gramatiskas kļūdas. Bet paldies maniem klasesbiedriem (> laikam domāti kursa biedri), kuri palīdzēja man. Bedrojuma dēļ (>domājams, biedru, biedriskuma dēļ)

man tagad nav bail pateikt kaut ko nepareizi. Man bija vajag praktika (>bija vajadzīga prakse) latviešu valodā un es viņu ieguva šajā gadā.

Cita studente pamatoti atzīst: *Lai pareizi runāt un rakstīt vienalga kādā valodā, ir nepieciešama prakse. Varbūt man tās trūkst. Šī studente ir ļoti centīga, un tiešām jābrīnās un atliek tikai minēt, kāpēc ar tādu uzcītību joprojām ir grūtības ar valsts valodu: vai nu skolā tai nepievērsa pietiekamu uzmanību, vai arī toreiz pirms augstskolas šis priekšmets neizraisīja centību. Pašnovērtējumā viņa raksta:*

Es daudz lasu mācību grāmatas latviešu valodā, skatos TV-pārraides. Es domāju, ka tas arī palīdzēs uzlabot manas zināšanas latviešu valodā. Man liekas, ka mana runāšana nedaudz uzlabojas, jo tagad es nekautrējos, kā agrāk, sarunāties ar pasniedzējiem vai vienaudžiem. Sarunāties ar citiem cilvēkiem man ir diezgan sarežģīti kļūdas dēļ.

Studenti norāda uz to, ka viņiem trūkst laika nodarboties ar valsts valodas prasmes izkopšanu, piemēram, Elīna raksta: *Ja būtu mazliet vairāk brīva laika, es latviešu valodai pievērstu lielāku uzmanību. Prasme vienmēr attīstās, ja tai pievērš lielu uzmanību.*

No skolas jaunieši ir mantojuši kā nepatiku pret gramatiku, tā arī pārliecību, ka gramatika ir svarīgākais garants ceļā uz labu latviešu valodas prasmi, un daudzi norāda uz to, ka vajag labāk iemācīties gramatiku. Piemēram:

- *II semestrī man gribētos lai būtu gramatika, kaut tā man nepatīk. Bet es saprotu, ka tā man ir nepieciešama.*
- *Man ir vēl ko mācīties latviešu valodā, īpaši gramatiku.*
- *II semestrī es labprāt turpinātu mācīties latviešu valodas gramatiku un attīstīt runāšanu.*
- *Man ir grūtības ar rakstīšanu, jo es pavisam nezinu gramatiku.*

Nepieciešamību izkopt zināšanas gramatikas jomā atzīst arī studenti, kas samērā augstu vērtē savu valsts valodas prasmi, piemēram: *Es domāju, ka es pietiekami labi zinu latviešu valodu, bet tomēr man ir problēmas ar gramatiku.*

Rakstīšana nav studentu iecienīta un neizraisa viņos īpašas simpātijas. Tā prasa piepūli un parasti grūtāk padodas, tāpēc samērā populāras ir šādas vēlēšanās: *Gribētos nodarboties vairāk ar runāšanu un mazāk rakstīt.*

Tā, kādam puisim ir savdabīgs uzskats par latviešu valodas apguvi un īpaša attieksme pret rakstīšanu, ko viņš izsaka brīvā domu plūdumā:

Manuprāt, es saprotu gandrīz viss ko raksta vai runā latviešu valodā. Bet ar runāšanu un izteikšanu savas domas lapā ir grūtāk. Tāpēc es gribu lai šajā semestrī vairāk runā un manuprāt no labas runāšanas radīsies arī laba rakstīšana. Pagājušā semestrī nodarbībās man patika, bet tomēr, ja kādu dienu klases nodarbībās bija rakstīšana tas vienkārši padara nodarbību skumju un varbūt pēc tās sevišķi negribējās iet uz nodarbību.

Joprojām ir studenti, pēc kuru domām, pietiek ar latviešu sarunvalodas prasmi, lai varētu, piemēram, labāk kontaktēt ar studiju biedriem:

Es gribētu iemācīties brīvāk runāt latviski, jo sarunāties ar pārējiem studentiem ir ļoti neērti un diezgan grūti.

Tajā pašā laikā ir studenti, kuri apzinās rakstītprasmes nepieciešamību, norādot, ka vēlas iemācīties labāk rakstīt. Tātad dažādi ir studenti, un ļoti atšķirīgi ir viņu viedokļi, tāpēc nav viegli atrast tādu latviešu valodas nodarbību modeli, kas visus apmierinātu. Turklāt parasti visai atšķirīgi ir studentu latviešu valodas prasmes līmeņi, kas rada papildu grūtības.

Attieksmi pret valodas prasmes kvalitāti, manuprāt, iespaido tas, kā daļa jauno cilvēku izturas pret grāmatu lasīšanu un klasiskajām vērtībām vispār. Lūk, kāda studenta izteikti pragmatiski uzskati (viņa tekstā labotas vienīgi garumzīmju kļūdas):

Savā dzīvē es ne bieži lasījis grāmatas. Es tos ņemu rokā tikai kad man kaut ko paīstam bija vajadzīgusi. Es ļoti bieži letoju Internetu un tur es ņemu visu informāciju kuru man vajag. Daiļrades literatūra man neinteresē vispār, labāk es izlasīšu kaut kādu kruta grāmatu par programēšanas algoritmiem un citiem paīstam man vajagam lietām, nekā es būšu lasīt "Romeo un Džūliete" (Šekspīrs) kuru un tā visi zina.

Sarunās ar studentiem un rakstu darbos atklājas viņu uzskati par skolas darbu un tur gūtajām zināšanām, iezīmējas skolas un universitātes salīdzinājums, piemēram:

- *Es nevaru pateikt, ka mācīties I semestrī bija ļoti viegli, jo manas skolas zināšanas nebija pietiekamas.*
- *Skolā tu vari tāpat vien nosēdēt un neko nedarīt, jo zini, ka galu galā dabūsi kādas četras balles – skolotāja tev palīdzēs. Universitātē tā nav. Domāju, ka jebkura augstskola ir laba pārbaude katram studentam. Tu atnāc uz augstskolu un redzi, ka neviens ar tevi*

neauklējas tā, kā to darīja skolā. Daži studenti saņem un sāk kaut ko meklēt, par kaut ko interesēties, jo paši ir ieinteresēti iegūt zināšanas, bet daži tāpat vien sēž un cer, ka izkļūs cauri.

Manuprāt, iepriecinošs ir fakts, ka diezgan daudzi studenti, runājot par grūtībām adaptēties universitātē un apgūt studiju programmas valsts valodā, kā arī par nepieciešamību kļūt patstāvīgiem, vienlaicīgi atzīst:

Būt studentam ir viennozīmīgi interesanti!

Piemēram, kāda studente ļoti sirsnīgi raksta:

Katru rītu es mostos un gribu iet uz manu mīļāko (>mīļoto) universitāti. Man patīk visi lektori, kuri ir ļoti saprātīgi un var paskaidrot, ja es nesaprotu. Ar viņiem var arī parunāt kā ar parastiem cilvēkiem un nekad nav garlaicīgi!

II. LATVIEŠU VALODAS PRASME UN KVALITĀTE

1. LATVIEŠU VALODAS PRASMES RAKSTUROJUMS

Spēja izteikt domu: vārdu izvēle un teksta izveide

Latviešu valodas prasme krievu mācībvalodas izglītības iestāžu beidzējiem ar katru gadu pamazām kļūst labāka. Patīkami atzīt, ka lielākā daļa studentu spēj savas domas izteikt latviešu valodā, prot veidot tekstu un teikumus. Cits, protams, ir jautājums, cik kļūdu un nepilnību ir šajos tekstos un kādas tās ir pēc savas būtības un rakstura. Jauniešiem ir zināšanas un samērā plašs vārdu krājums latviešu valodā, taču trūkst iemaņu, kā visu to likt lietā. Diemžēl, lai cik paradoksāli tas nebūtu, Latvijā nepietiek latviešu valodas prakses, jo nereti netiek izmantotas visas tās iespējas, ko sniedz valsts valodas vide.

Valodas prasmes līmenis skolu beidzējiem ir ļoti atšķirīgs, un joprojām ir studenti, kam slikti veicas ar latviešu valodu, kam tā nepadodas vai kam

negribas laiku tērēt, lai nodarbotos ar latviešu valodu, pūlētos ar vai ap tās grūtumiem.

Ir studenti, kas apzinās latviešu valodas nepieciešamību un ļoti cenšas uzlabot savu valodas prasmes līmeni. Savukārt citi jaunieši, kam skolas atestātā vienīgais "5" vai pat "4" ir tieši latviešu valodā, arī, būdami RTU studenti, strādā formāli un negribīgi, lai izkoptu un uzlabotu runāšanas un rakstīšanas prasmi. Pēc sarunām un attieksmes jūtams, ka šādu studentu acīs latviešu valoda ir maznozīmīga un bez tās nākotnē varēs iztikt.

Var dažādi sazināties, un dažam labam runātājam pietiek ar pavisam nelielu vārdu skaitu. Šis fakts gan laikam nav tāds, kam vajadzētu skolā līdzināties. Un skolotājiem, manuprāt, nevajadzētu samierināties ar to, ka joprojām ir vidusskolu vai ģimnāziju beidzēji, kam ir minimālas latviešu valodas zināšanas un niecīgs vārdu krājumu, kas spēj izmantot vienīgi vienkāršas gramatiskās struktūras, iztiekot gandrīz tikai ar nominatīva vai citām šāda līmeņa latviešu valodas formām.

Dažu studentu prasme un spēja veidot normālus latviešu valodas tekstus ir tik niecīga, ka grūti iedomāties, kā viņi augstskolā tiks galā ar bakalaura un citu studiju darbu sagatavošanu. Universitātes latviešu valodas nodarbībās nevar padarīt visu skolā nepadarīto darbu. Turklāt universitātes latviešu valodas nodarbībās īstenībā vajadzētu darīt pavisam ko citu – apgūt speciālā lietojuma valodu, studijām nepieciešamo terminoloģiju. Taču, kā to visu paveikt, ja dažkārt jāstrādā ar šādiem studentu veidotiem tekstiem:

Manuprāt, lai veidot karjeru, cilvēkam jābūt mērķis. Vai jābūt dzīves jēga, lai cenšas kaut ko sasniegt. Es gribu iemācīties uz ķīmiķu un var būt man paveicas un es atradu labu darbu. Bet protams dzīve nav viegla un tagad vajag man pašai veidot labumu savā dzīvē. Cenšas strādāt ar visiem spēkiem. Var būt vēl iet mācīties, lai vēl paaugstināt savas zinības savā profesijā.

Tātad vēl mūsdienās skolas beidz jaunieši, kuru mutvārdu vai rakstītie teksti ir ļoti vienkāršots, dažkārt diemžēl pat primitīvs latviešu valodas variants. Arī studentiem, kas samērā labi prot latviešu valodu, gadās teikumi vai atsevišķas teksta daļas, fragmenti, kuru latviskā izteiksme ir veidota nepareizi vai tik neveiksmīgi, ka doma grūti uztverama. Piemēram: *Es skaitu, ka laime tas ir ļoti abstraktīva saprašana un katrs cilvēks ieliek kaut ko savējo.*

Par grūtībām patstāvīgi veidot tekstu liecina tas, kā dažiem pirmā kursa studentiem veicas ar anotāciju rakstīšanu par kādu savas specialitātes tekstu. Tā vietā, lai anotācija taptu radošas valodiskās darbības gaitā, domas izteikšanai patstāvīgi veidojot teikumus, no dotā teksta tiek norakstīti vai

pārrakstīti atsevišķi teikumi vai to daļas, tās mehāniski apvienojot. Studenti neapzinās, ka nevar paņemt no viena teikuma vienu, no otra teikuma otru daļu un mehāniski tās salikt kopā, jo šīs dažādu teikumu daļas var strukturāli nesaderēt, radīt gramatiskas kļūdas un pārpratumus.

Teksta veidošanā svarīga ir pareizu, iederīgu un atbilstošu vārdu izvēle. Ja valoda nav dzimtā valoda, pareizo un īsto vārdu izvēle nav viegla lieta, piemēram:

vajag uzcelt (>izvirzīt, izraudzīties, izvēlēties) sev dzīves mērķi.

Jo valodas prasme ir vājāka, nestabilāka, jo mazāks ir vārdu krājums un līdz ar to ierobežotākas manevrēšanas iespējas.

Par sava veida zināšanu traukslumu, nepilnīgumu un nestabilitāti liecina gadījumi, kad studenti aiz nezināšanas vai kādu asociāciju pēc sajauc vārdus un lieto tekstā neatbilstošu apzīmējumu, piemēram:

viņa var viegli saskarties ar skolniekiem (laikam pēc asociācijas ar vārdu *saskarsme*: *saskarsme ar cilvēkiem*) > *var kontaktēt, saprasties ar skolniekiem*; *saskarties* var ar priekšmetiem, rokām, grūtībām, taču arī: *darbā man ar viņu nav jāsaskaras, šajā ziņā viņu domas saskaras* (LVV 1987, 709).

Formāli vai nozīmes ziņā līdzīgu latviešu valodas vārdu jaukšana krievu mācībvalodas skolu beidzējiem ir samērā raksturīga parādība, piemēram, jauc vārdus *domas* un *domāšana*; *patstāvīgs*, *patstāvīgi* – *pastāvīgs*, *pastāvīgi*; *klausīt* – *klausīties*; *pievērt* (*durvis*) – *pievērst* (*uzmanību*); *nēsāt* (*drēbes*) – *nest* (*vārdu*, *saukties kādā vārdā*):

- *nodarbībās mēs varam pateikt savas domāšanas (>izteikt savas domas)*
- *laime nav patstāvīga (>pastāvīga)*
- *man pietrūkst brīvības, tāpēc ka man jāklausās vecākus (>jāklausa vecāki)*
- *ceru, ka jūs tam pievērsiet (>pievērsīsiet) uzmanību*
- *nēsāt universitātes nosaukumu (>nest universitātes vārdu)*

Dažkārt vārdu jaukšana apgrūtina teksta uztveršanu, jo nemaz nav tik viegli uzminēt, kurš vārds īstenībā bijis domāts, piemēram:

- *cilvēks ar izteiktu atzinības sajūtu* > *cilvēks ar izteiktu atbildības sajūtu*; iespējams, radušās asociācijas ar vārdu savienojumu *izteikt atzinību*
- *varbūt jums ir kādas priekšrocības (>laikam domāts: kādi priekšlikumi) vai kādi jautājumi par šo lietu?*

Reizēm studenti it kā mehāniski apvieno divus sinonīmiskus vai līdzīgus izteiksmes variantus, veidojot kādu trešo, kas neatbilst latviešu valodas likumiem un tradīcijām, piemēram, latviešu valodā iespējami varianti:

- *darbinieku pieņem darbā ar 1.decembri,*
- *viņu pieņēma darbā 1.decembrī, viņš stājas darbā vai viņš uzsāka darbu 1.decembrī.*

Sajaucot šos variantus, rodas nepareiza konstrukcija: *pieņem darbā ar 1.decembrī.*

Samērā raksturīgas ir kļūdas priedēkļvārdu izvēlē. Bieži vien izvēlas darbības vārdu ar saturam, resp., kontekstam neatbilstošu priedēkli, piemēram: *es gribētu salabot savas zināšanas;* var salabot pulksteni, taču zināšanas var uzlabot, pilnveidot, padziļināt, paplašināt u.tml.

Reizēm studenti nešķir priedēkļvārdu un bezpriedēkļvārdu nozīmi un lietošanu, piemēram, *domīgi – apdomīgi, prātīgi:*

šis students vienmēr domīgi izpilda darbu (>apdomīgi, ar apdomu, prātīgi veic darbu).

Veidojot tekstus latviešu valodā, studenti izvēlas vārdus un to savienojumus pēc krievu valodas parauga. Šādi tieši jeb burtiski tulkojumi gadās pat studentiem, kuri visumā labi prot latviešu valodu. Tātad valodas jaunradē, tekstveidē jeb teksta radīšanā, ģenerēšanā netiek ievērota otrās valodas specifika.

Veidojot latviešu valodas struktūras, runātājs vai rakstītājs pamatojas dzimtās valodas izjūtā, iet tās pavadā un realizējas burtisks tulkojums, kas ir neiederīgs latviskā izteiksmē vai pat tai nepieņemams, izjūtams tajā kā svešķermenis. Tie ir tādi tulkojumi, par kuriem acīmredzot nevar teikt, ka tie atbilst latviešu valodas garam, un kurus līdz ar to laikam gan nevar apzīmēt ar vārdu *latviskot*, t.i., tulkot labā, pareizā latviešu valodā.

Burtisko tulkojumu, protams, ir ļoti daudz, un tos var dalīt vairākās grupās, piemēram:

- latviešu valodā neatbilstoša vārda lietošana: *nodot (>iesniegt) augstskolā dokumentus, nodot (>nolikt, nokārtot) eksāmenu; es esmu ļoti neuzmanīga, varu vairāk reizes darīt (>pieļaut) vienu un to pašu kļūdu; es iestājos RTU, lai saņemtu (>iegūtu) augstāko izglītību; nolēmu saņemt (>iegūt) profesiju; bija viss, kas ir nepieciešams, lai dabūtu (>iegūtu) labas zināšanas; diemžēl daži studenti runā un raksta ne ļoti (>ne pārāk) labi; bija izdarīts ļoti liels ceļš (>bija veikts, noiets garš ceļš); žurnālists sastādīs (>(sa)gatavos) rakstu par mūsu pilsētu; universitātei izpildās (>paliek) 138 gadi; 138 gadi*

ir liels terminš (>liels /ilgs laiks, laika sprīdis); citi pieņem (>lieto) narkotikas;

- latviešu valodā nevajadzīga prievārda izmantošana: *notērēt dzīvi uz mācīšanos* (>*(iz)tērēt dzīvi mācībām, tērēt dzīvi, lai mācītos*); *uz ko (>kam) viņš tērē laiku?* *tērēt laiku uz televizoru* (>*televīzijai*); *Latvijā tagad daudz produkcijas ražo uz ārzemēm* (>*ražo ārzemēm*); *tas tev ir vajadzīgs uz visu dzīvi* (>*visai dzīvei*); *sporta veidus sāka dalīt uz ziemas un vasaras sporta veidiem* (>*dalīt ziemas un vasaras sporta veidos*); *zinātnieki pēta faktorus, kas ietekmē uz reakcijām* (>*ietekmē reakcijas*); *lūdzu pieņemt mani uz darbu* (>*darbā*) *laboratorijā*; *es gribētu no mūsu grupas vārda* (>*mūsu grupas vārdā*) *izteikt viedokli*;
- latviešu valodai neatbilstoša prievārda izvēle: *mēs runājam uz* (>*par*) *kādu tematu*; *eksāmenu es nokārtoju tikai no otrās reizes* (>*ar otro reizi, otrajā reizē*); *tevi nepieraksta pie sliktiem cilvēkiem* (>*neuzskata par sliktu cilvēku*);
- latviešu valodā nepieņemama bezprievārdiska konstrukcija: *tagad es esmu ne pārāk priecīga šim notikumam* (>*par šo notikumu*); *sekmēt savam ārējam izskatam* (>*rūpēties par savu izskatu*);
- latviešu valodā nepieņemama vai nesaprotama konstrukcija: *uzstādīja punktu manā sapnī* (>*pielika punktu manam sapnim*).

Studenti diezgan bieži lieto svešvārdus, taču viņi reizēm kļūdās to nozīmē un rakstībā, neprot pareizi vai īstajā vietā lietot svešvārdu. Turklāt dažu svešvārdu rakstījums un lietošana vedina domāt, ka skolu beidzēji īsti neorientējas svešvārdos, pilnībā nepārvalda to lietošanu arī savā dzimtajā krievu valodā:

eksperements > eksperiments,
kunikābuls > komunikabls,
strādāt par sekretāri (>sekretāri).

Svešvārdi ir dzirdēti un tiek lietoti, taču izpratne par to nozīmi, kā arī rakstījumu bieži vien ir aptuvena, kas nerada inteliģenta cilvēka iespaidu. Piemēram:

- *es gatavoju sevi gan morāli, gan fizikāli (>fiziski; izkopju sevi garīgi un fiziski)*
- *vācu valodu es izmantoju visās pēdējās konferencijās (>konferencēs)*

Sarp citu, nākas domāt, ka jaunieši nav raduši strādāt ar vārdnīcām. Ja atļauj kontroldarba vai kāda cita pārbaudes darba laikā lietot vārdnīcas, nemaz nav tik daudz studentu, kas izmanto šo iespēju. Ja arī students ir paņēmis līdzīgu kādu vārdnīcu, tad tā parasti ir neliela apjomā un līdz ar to nesatur pietiekami daudz informācijas. Šī situācija diemžēl apliecina neieinteresētību un vienaldzību. Turklāt studenti nezina, ko var atrast vārdnīcā, un neapzinās tās vērtību. Šis, manuprāt, arī ir fakts, kas apliecina skolas izglītības robu ceļā uz inteligenta cilvēka veidošanos.

Ir kļūdas, tās gan par laimi piemīt tikai daļai studentu, taču tiem, kam tās ir raksturīgas, pēc maniem novērojumiem, tikt no tām vajā ir gandrīz neiespējami. Tās ir kļūdas, kuras varētu nosaukt par uzmācīgām mušām. Šīs kļūdu mušiņas vajadzētu iznīdēt skolā, jo, kad tās ir ielaistas, cilvēks grozās kā apburtā lokā, līdz to pārņem bezcerīgums par iespēju labi apgūt latviešu valodu, resp., nolemtības sajūta par latviešu valodas nepārvaramiem grūtumiem.

Piemēram, daži studenti nekādi nevar ielāgot latviešu valodas *ka* un *kā* lietošanas atšķirības. Pēc pārrunām, izvērstiem skaidrojumiem un salīdzinājuma ar dzimto krievu valodu, studenti vienprātīgi atzīst, ka viss skaidrs. Taču paiet kāds mēnesis, un viss sākas no gala – *ka* un *kā* iet juku jukām.

Šis un līdzīgi gadījumi liecina par to, cik grūti tikt vajā no skolā ielaistām kļūdām, no tā, kam nav pievērsta pienācīga uzmanība un kas ir iegājies. *Ka* un *kā* nav viens un tas pats. Tas ir jāizprot un praksē jānostiprina ar trenēšanos runāšanā un rakstīšanā.

Raksturīgākās morfoloģisko formu kļūdas

Kad vārdi ir izraudzīti un atrasti, tie atbilstoši izsakāmajai domai ir savstarpēji jāsakārto, jāsasaista, ir jāveido teikumi un teksts, lietojot vārdus nepieciešamās formās. Ja valodas lietotājs spēj pareizi ģenerēt visas tekstveidē nepieciešamās gramatiskās struktūras, var uzskatīt, ka viņš pārvalda valodu.

Lai arī, skolu beidzot, sekmīgi ir nokārtots centralizētais latviešu valodas eksāmens, daļa studentu pārzina tikai vienkāršākās latviešu valodas

gramatiskās struktūras, nespēj brīvi lietot vārdus pēc vajadzības visās nepieciešamās formās.

Universitātē nākas saskarties ar to, ka daļa studentu pilnībā nepārzina latviešu valodas pamatus, nepārvalda tos elementus un gramatiskās struktūras, kas jāapgūst jau pamatskolā, piemēram, vārdu saskaņošana. Žēl, ka augstskolā ir jātērē laiks tādu elementāru kļūdu novēršanai kā, piemēram:

- *nauda ir viena no galvenajiem (>galvenajām) lietām mūsu dzīvē;*
- *īpašības, kuri (>kuras) ir garšvielās.*

Studentiem ar nepietiekamu valsts valodas prasmi grūtības sagādā lietvārdu dzimtes lietošana, jo viņi meklē atbilstību attiecīgā krievu valodas vārda dzimtei un skaitlim, piemēram:

*bankos (>bankās) maksā labi,
veikt jubilejam (>jubilejai) nepieciešamos priekšdarbus,
drīz sāksies jumtas (>jumta) remonts.*

Par zināšanu nenoturīgumu liecina tas, ka vienā teikumā vārdi var tikt lietoti pareizi, bet turpat netālu citā teikumā – nepareizi, salīdzināsim, piemēram:

*Savu latviešu valodas prasmi es vērtēju labi. Protams, es zinu latviešu valodu ne tikai sarunvalodas līmenī, bet arī esmu spējīga mācīties šajā valodā **bez problēmām**. Latviešu valodas nodarbībās man patika tāda lieta, kad mēs varējām spriest **kādus problēmus** (>apspriest kādas problēmas), risināt tos (>tās).*

Diemžēl dažu studentu teksti ir īsts pareizo un nepareizo formu mistrojums, piemēram:

Šajā tekstā ir runāts par krāsiem (>par krāsām). Vispār pasaulē ir ļoti daudz dažādas krāsas un ja dažas no tiem (>no tām) savienot kopā, tad sanac (>var sanākt, var iegūt) arī jauna krāsa. Visus viņus (>viņas visas, tās visas) saskaitīt un nosaukt ir neiespējami.

Pie grūti iznīdējamām vai grūti novēršamām kļūdām pieder dažu tādu izplatītu vārdu lietošana kā, piemēram, vārds *valsts*, kas it īpaši bieži sastopams plašsaziņas līdzekļu valodā. Taču, neskatoties uz biežo lietošanu, dažam labam studentam šī vārda locīšana, resp., tā formu pareiza veidošana un izmantošana, ir gandrīz vai neapgūstama lieta.

Laikam psiholoģiski, ņemot vērā gan vienskaitļa nominatīva galotni -s, gan atbilstošo krievu valodas lietvārdu, vārds *valsts* dažiem latviešu valodas lietotājiem vairāk saistās nevis ar sieviešu, bet vīriešu dzimti. Līdz ar to vārds *valsts* tiek locīts un lietots pēc pirmās, nevis sestās deklinācijas parauga vai arī realizējas šo sistēmu sajaukums.

Dažiem studentiem ir vājas zināšanas un izpratne par *valsts*, *balss*, *uguns*, *durvis*, *ļaudis* un citiem sestās deklinācijas lietvārdiem, turklāt pat pēc atkārtotiem paskaidrojumiem it kā nekas nemainās – galotnes tiek lietotas, kā pagadās, dažkārt juku jukām pirmās un sestās deklinācijas formas. Ir latviešu valodas lektori, kuri iesaka studentiem īpaši bieži lietojamus vārdus, kas sagādā grūtības, sarakstīt atsevišķā lapā kā sava veida reizesrēķinu vai atgādinājumu un regulāri atkārtot. Tomēr liekas, ka studenti tā nedara vai arī šāds padoms viņiem ir novēlots, dažādu iemeslu dēļ nepieņemams.

Ciets rieksts dažiem krievu mācībvalodas skolu beidzējiem ir lietvārdi, kurus parasti lieto vai nu tikai vienskaitlī (vienskaitlinieki), vai daudzskaitlī (daudzskaitlinieki), vai arī šo formu lietošana ir semantiski atšķirīga, proti, atšķiras pēc nozīmes vai izmantošanas konteksta. Tāpēc raksturīgas ir, piemēram, šāda tipa kļūdas:

*apmeklēt kursus ārzemē (>ārzemēs),
mans draugs strādās ārzemē(>ārzemēs),
es biju kāzā (>kāzās),
dzīvot bez liekām piepūlēm (>bez piepūles),
kopš 19.gs. beigas (>beigām),
es strādāju laboratorijā, bet mācības (>mācību, studiju) dēļ aizgāju.*

Latviešu valodā ir vienskaitļa forma *attiecība* (kā kvantitatīvais samērs) – šo vielu *attiecība* ir 3 pret 5, kā arī pastāv īpaša lokatīva izmantošana: *attiecībā uz* vai *pret kaut ko* – *attiecībā uz šo jautājumu man nav iebildumu*. Studentiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda, gadās uzrakstīt, piemēram, šādu teikumu: *mēs runājam ne tikai par latviešu valodu, bet arī par psiholoģiju, cilvēku attiecību un citām lietām*. Tā var būt neuzmanības kļūda vai arī neizpratne par to, ka latviešu valodā biežāk sastopama tieši daudzskaitļa forma *attiecības*, ar ko norāda uz savstarpējiem sakariem, cilvēku saistību: *starptautiskās attiecības, būt labās attiecībās ar kaimiņiem, koleģiālas attiecības* u.tml.

Ir gadījuma rakstura vai neuzmanības kļūdas un kļūdas, kas regulāri atkārtojas vai ik dienas, ir sastopamas vai katrā atsevišķu studentu rakstu darbā. Patiešām jābrīnās, kā tas var būt, ka lieto diendienā, bet nevar atcerēties, ka, piemēram, vārdam *nauda* latviešu valodā nav daudzskaitļa formas:

*viņam ir naudas (>nauda),
ar naudas (>naudu) viņi paši var izveidot savu karjeru,
es ceru par savu darbu saņemt labas naudas (>labu naudu).*

Ne vienmēr studenti atceras un ievēro regulu par lietvārdu ar *-šana*, *-šanās* darināšanu, proti, to, ka

- 1) no darbības vārdiem, kas beidzas nenoteiksmē ar *-t*, darina lietvārdus ar *-šana*: *iet – iešana, lasīt – lasīšana*;
- 2) bet no darbības vārdiem ar *-ties* darina lietvārdus ar *-šanās*: *saieties – saiešanās ar draugiem*. Tāpēc sastopamas, piemēram, tādas kļūdas kā *grūtības ar iestāšanu (>iestāšanos) augstskolā*.

Studenti dažkārt nezina, ka ir īpašības vārdi, kam nemēdz būt salīdzināmās pakāpes: *dzīvs, bass, plīks, vietējs, tagadējs, kopējs, kopīgs, vispārīgs, vienīgs, bezgalīgs, mūžīgs, mirstīgs, nemirstīgs, vēsturisks u.c.* Samērā bieži pret latviešu valodu tiek grēkots, darinot vārdam *galvenais* pārākās vai pat vispārākās pakāpes formas, jo šo vārdu nākas diezgan bieži lietot: *studijas pašreiz ir mans visgalvenākais (> galvenais, pats galvenais) uzdevums*.

Dažiem latviešu valodā neiespējamiem studentu darinājumiem ir okazonāls raksturs, piemēram:

Var vienkārši patīkami atpūsties savu draugu starpā (>draugu vidū) kaut kādā kafeinīcā (>kafejnīcā), jo draugi visvarbūtīgāk (>loti iespējams) arī būs tie, kas tanī dienā apmaksās tavus rēķinus.

Valodā nav daudz vietniekvārdu, taču tie tiek bieži izmantoti. Tāpēc nepareizības to lietošanā ir rakstījumā ir uzkrītošas un grūti piedodamas. Jo vai tad tas ir nepārvarams grūtums iemācīties un atcerēties dažus vārdus. Arī lēkājošās garumzīmes. Ja salīdzinām vietniekvārdus: *mēs – mūsu – mums – mūs – mūsos un jūs – jūsu – jums – jūs – jūsos*, uzreiz redzams, ka īsi izrunājama un rakstāma tikai viena forma – datīvs: *mums iet labi un jums arī iet labi*. Visos pārējos gadījumos tādat liekama garumzīme.

Taču, kā uzskata, piemēram, latviešu valodas docētāja R.Tavare, vietniekvārdu kļūdas veido vienu no lielākajām pareizrakstības kļūdu daļām. Teorētiskais materiāls par vietniekvārdiem studentiem ir zināms un saprotams, gramatiskajos uzdevumos nostiprināts, tomēr, brīvi rakstot un domājot par tekstu, kļūdu ir ļoti daudz.

Piemēram, tendence locīt un saskaņot ar lietvārdu nelokāmos piederības vietniekvārdus *mūsu, jūsu: mūsiem (>mūsu) sporta vadītājiem, mūsū (>mūsu) skolā, jūsū (>jūsu) dārzā* u.tml. Dažiem studentiem ir grūtības atbrīvoties no ieraduma piešķirt atsevišķiem vietniekvārdiem noteiktās galotnes, piemēram, *studenti, kurie (>kuri) mācās RTU*.

Lielas grūtības latviešu valodā, protams, sagādā darbības vārdu, gan tiešo, gan it sevišķi atgriezenisko, lietošana. Šo grūtību pamatā bieži vien ir tas, ka jaunieši skolā nav apguvuši darbības vārdu pamatformas. Nevar būvēt māju, ja tai nav ielikti pamati. Nav iespējams pārzināt un izmantot plašo verbu formu sistēmu, ja nezina pamatformas, no kurām tiek veidotas visas pārējās darbības vārdu morfoloģiskās struktūras.

Vienkāršotā izteiksmē, kas raksturīga dažiem krievu mācībvalodas skolu beidzējiem, neparādās vairākas būtiskas latviešu valodas iezīmes. Piemēram, nevis sistēmiski, bet tikai atsevišķās konstrukcijās tiek lietoti divdabji, lai gan vispārīgi dažādie divdabji pieder pie latviešu valodas bagātībām, tie tiek plaši un daudzveidīgi izmantoti un bez tiem latviskā izteiksme ir noplicināta.

Viens no jautājumiem, kuru daži skolu beidzēji neizprot, ir latviešu valodas saliktie laiki, to lietošana un atšķirības salīdzinājumā ar parastajām laiku formām. Diezgan raksturīga ir vairīšanās no salikto formu lietošanas, mēģināšana iztikt bez tām, izņemot atsevišķas noteiktos kontekstos apgūtas salikto laiku formas, kā *es esmu dzimis Rīgā, bet mana draudzene ir dzimusi Liepājā* u.tml.

Vairīšanās no salikto laiku formu izmantošanas resp. to nelietošana vērojama, piemēram, šādos teikumos vai kontekstos:

- *Mana brāļa meita nodarbojas ar soļošanu. Patreiz viņa tikai mācās vidusskolā, bet jau piedalās sacensībās un izcīnīja (>ir izcīnījusi) trīs zelta medaļas.*
- *Es jau sen nebiju muzejā (>neesmu bijis muzejā).*

Latviešu valodā stiprākie studenti ar saliktajiem laikiem spēj tikt galā samērā labi. Taču daudziem studentiem tie ir smags klupšanas akmens, tāpēc dažkārt latviešu valodas lektoriem rokas nolaižas, jo universitātē to visu nav laika apgūt. Piemēram, R.Tavare uzskata, ka vājākajiem studentiem būtu jā māca tikai atsevišķas salikto laiku frāzes (*esmu dzimis / dzimusi, beidzis, bijis*), bet nav jājauc galvas ar plašāku šīs gramatikas daļas skaidrojumu.

Raksturīga kļūda ir nolūka teikumos lietot nevis vēlējuma izteiksmi, bet tāpat kā krievu valodā nenoteiksmi. Līdz ar to samērā izplatīti ir tādi teikumi kā:

- *lai pareizi runāt (>runātu) un rakstīt (>rakstītu) vienalga kādā valodā, ir nepieciešama prakse;*
- *firma cenšas panākt to, lai produkti būt (>būtu) garšīgi.*

Pēc krievu valodas parauga arī latviešu valodas atgriezeniskie darbības vārdi tiek lietoti ciešamās kārtas nozīmē, piemēram:

- *galds neapkalpojas (>netiek apkalpots),*
- *tā būs mašīna, kura pārdosies (>tiks pārdota).*

Turklāt ciešamās kārtas nozīmes izteikšanai dažkārt tiek atvasināti tādi refleksīvie darbības vārdi, kādi latviešu valodā vispār nepastāv vai netiek lietoti noteiktā kontekstā, piemēram:

darbs vasarā pārtraucas (>tiek pārtraukts).

Jo nepilnīgāk apgūta latviešu valoda, jo rupjākas kļūdas vērojamas tās lietotāju izteiksmē, lielāks ir dzimtās krievu vai kādas citas valodas iespaids, piemēram:

Es zinu latviešu valodu tikai sarunu līmenī un man ir grūti justies sevi brīvi nodarbībās un brīvi runāt.

Mutvārdu un rakstu prasme

Vienprātīgs ir latviešu valodas lektoru vērtējums, ka tiem RTU studentiem, kuri beiguši krievu mācībvalodas izglītības iestādes, lielākās grūtības ir ar latviešu valodas rakstītprasmi. Pat studenti, kas ir samērā labi apguvuši latviešu runāšanas prasmi, nav tik veiksmīgi un droši rakstos. Līmenis šajā ziņā ir ļoti nevienmērīgs. Pēc R.Tavares domām, vāja rakstu prasme ir apmēram 50% studentu, mutvārdu prasme – 20%, lai gan šie procenti ir ļoti aptuveni.

Jāsaka gan, ka grūtības ar rakstīšanu ir arī studentiem, kuru dzimtā valoda ir latviešu valoda. Starp citu, kādā sarunā par rakstīšanas grūtumiem, man kāds students atzinās, ka viņš slikti raksta arī krievu valodā.

Rakstītprasmes ziņā studentu līmenis ir ļoti atšķirīgs, un var izdalīt šādas trīs galvenās grupas:

- studenti ir pamatos apguvuši latviešu valodas pareizrakstību, konstatējamas vien atsevišķas kļūdas dažu vārdu rakstījumos; jāsaprot, ka daudzi studenti, lai arī tas nesaskan ar krievu valodas pareizrakstības likumiem un prasībām, bieži vien nelieto pieturzīmes;
- grūtības sagādā diezgan daudz vārdu vai to formu rakstība, raksturīgas kļūdas garumzīmju lietošanā kā vārdu saknēs, tā piedēkļos un galotnēs;
- rakstītprasme ir tik neizkopta, nestabila, ka reti kuru vārdu spēj uzrakstīt pareizi, turklāt vienu un to pašu vārdu vai tā formas dažādos teikumos raksta atšķirīgi.

Daudzi studenti, kas beiguši krievu mācībvalodas izglītības iestādes, uzskata, ka grūtākais latviešu valodas pareizrakstībā ir garumzīmju lietošana. Šajā ziņā par īstu Dieva dāvanu vismaz pagaidām jāuzskata elektroniskais pasts, kura sūtījumos var arī neapzīmēt garos patskaņus, un līdz ar to daudzas kļūdas kļūst it kā nemanāmas, kļūdas it kā vairs nav kļūdas. Taču, domājams, ka internets un interneta sarunas jeb čats nebūs tie, kas likvidēs latviešu valodā diakritisko zīmju sistēmu.

Atnākusi uz konsultāciju, kāda studente man uzdeva labu jautājumu: kurš ir tas likums, kas jāzina, lai prastu likt garumzīmes? Kā uz jebkuru citu labu jautājumu, arī uz šo grūti vai tikpat kā neiespējami atbildēt. Vispārīgi runājot, garumzīmju lietošanu var dalīt divās grupās:

- garumzīmes vārdu saknēs, kas jāiegaumē reizē ar vārda apgūšanu;
- garumzīmes piedēkļos un galotnēs, kas sistēmiski jāapgūst, mācoties gramatiskās struktūras.

Ir diezgan daudz studentu, kuri spēj latviešu valodā uzrakstīt saturā samērā bagātu un gramatiski citādi korektu tekstu, absolūti nevieta (par daudz vai par maz) lietojot garumzīmes. Kā atzīst RTU latviešu valodas lektore I. Ušacka, šādiem studentiem vajadzētu izstrādāt īpašus vingrinājumus garumzīmju lietošanas apgūšanai, jo bieži vien studenti nemaz necenšas tās apgūt, nepamatoti uzskatot, ka nav iespējams iemācīties, kur latviešu valodā jāliek garumzīmes, vai arī tas latviešu valodas pareizrakstībā ir mazsvarīga lieta.

Stila negludumi un valodas negadījumi jeb misēkļi

Strādājot ar pirmā kursa studentiem, ne reizi vien nākas secināt, ka viņiem rada grūtības valodas stilu izpratne un ir problēmas ar stila izjūtu. Krievu mācībvalodas izglītības iestādes beigušie jaunieši ne vienmēr izprot latviešu valodas vārdu konotatīvās jeb ekspresīvās nozīmes, to emocionāli stilistikās nokrāsas. Tāpēc iespējama situācija, ka oficiālā sarunā vai eksāmenā students pilnīgi netīšām un bez kāda īpaša nolūka lieto sarunvalodas vārdus un izteicienus, kā *šitas, bišku, biškiņ, bišķīt, smuks, smuki, forši (kopā strādāt ir forši), baigi labi* u.tml., jo viņi ir dzirdējuši sarunās latviešus tos lietojam.

Pilnībā nepārvaldot latviešu valodu, īsti neizjūtot dažādu tekstu specifiku un pragmatisko ievirzi, studenti, lasot, piemēram, tādus reklāmas tekstus kā *forši T-krekli, foršs apvidus auto* var sākt domāt, ka *forši* un tamlīdzīgi vārdi nevis ienes tekstā kādu īpašu nokrāsu vai ir pragmatiski iezīmēti, bet pieder pie vispārlietojamās leksikas.

Lai cik tas dīvaini pirmajā acu uzmetienā neliktos, leksikas un stila kļūdas ir mazāk uzkrītošas latviešu valodas prasmes ziņā vājāko studentu runā un rakstu darbos. Tas laikam skaidrojams ar to, ka viņu vārdu krājums ir visumā nabadzīgs, nav vēlēšanās un arī iespēju izteikt dziļāku, niansētāku domu. Kā atzīst doc.R.Tavare, šie studenti, lai izvairītos no kļūdām, parasti lieto vienkāršus, labi zināmus vārdus. Stila kļūdas viņu runā un rakstu darbos pazūd rupjāko gramatikas un pareizrakstības kļūdu gūzmā.

Ja cilvēks runā vai raksta valodā, kas nav viņa dzimtā valoda, vai nu aiz nezināšanas, vai neuzmanības un steigas pēc reizēm gadās pārpratumu vai dažādi lingvistiski negadījumi. Tie, starp citu, runātāju un rakstītāju var piemeklēt arī, lietojot dzimto valodu, vienīgi šiem negadījumiem parasti ir nedaudz citāds kvantitatīvi kvalitatīvais raksturojums un iemesli.

Piemēram, lietojot latviešu valodu, cittautiešiem gadās sajaukt vārdus *pūst* un *pūt* (*pagrabā pūst kartupeļi, (no)pūst sveci*) un uzrakstīt vai pateikt nevis *vējam pūšot*, bet *vējam pūstot*.

Prātā nāk kāds tāls rudens Daugavpils pusē. Toreiz nācās braukt palīdzēt lauciniekiem novākt kartupeļus. Te nu gan nebūs runa par kartupeļu pūšanu, bet romantiskām lietām. Strādājam un pēkšņi dzirdam putnu kliegzienu. Dzērvju kāsis vienmēr rada satraukumu, un mūsu kolēģe priecīga iesauca: "*Žurki lido!*" Tā gadās, ja valodas un asociācijas sajaucas.

Dažādus latviešu valodai savādus vai negaidītus vārdu lietojumus, valodas negadījumus un lingvistiskus pārpratumus, kas bieži vien radušies, tieši tulkojot, burtiski pārejot no vienas valodas sistēmas uz otru, ir fiksējusi

RTU latviešu valodas lektore Janīna Strode. Lūk, dažas valodas pārles vai savādības no viņas vākumiem, par kurām reizēm varētu teikt: domādams neizdomāsi.

Man priekšā ir liels darbs – vajag pievilkties fizikā un matemātikā.

Tēvs nosēdināja skaistu krūmu.

Mani tiešie pienākumi ir sekot aiz papagaiļa.

Pērkona laikā sabrūk garastāvoklis.

Mēs gribam nogalināt laiku.

Ja tu būsi atklāts, cilvēki paši stiepsies pie tevis.

Skatoties uz sevi spogulī, es redzu parastu cilvēku ar atvērtu dūšu.

Māsa teica, ka man jānoslauc galds.

Man ir salikta attieksme pret datoru.

Priekšnieks deva man atvaļinājumu bez sarunas.

Fizikas eksāmenu es nodevu vispār negatavojoties.

Ieskaites nodošana ilga no rīta līdz vakaram.

Sesija pagāja vienā elpā.

2. RŪPĒSIMIES PAR VALSTS VALODU

Nemot vērā grūtības, kādas cittautiešiem sagādā latviešu valodas garumzīmes, mācot dažādas gramatiskās struktūras, allaž jāmēģina tās kaut kā grupēt, sistematizēt, lai nostiprinātu un atvieglotu morfoloģisko formu pareizrakstību. Tāpat, apgūstot jebkuru jaunu vārdu, nedrīkst atstāt novārtā tā pareizrakstību, jo paviršība šajā ziņā rada kļūdas, no kurām vēlāk grūti tikt vaļā. Jaunie vārdi ne tikai pēc nozīmes, bet arī pēc pareizrakstības, garumzīmju lietošanas jāskata kopsakarā ar jau zināmiem vārdiem, jāmēģina rast kādas asociācijas, kas atvieglo pareizrakstības apguvi, palīdz atcerēties, kur ir liekamas un kur nav liekamas garumzīmes.

Meklēt saistību un sistēmiskas sakarības nepieciešams, mācot latviešu valodas gramatiku, tās dažādās parādības un likumus, jo, kā zināms, atsevišķus, savstarpēji nesaistītus faktus ir grūtāk atcerēties. Tā, lai izkoptu un nostiprinātu lietvārdu, citu nomenu un pronomenu jeb vietniekvārdu pareizrakstību, vēlams grupēt un sistēmiski apgūt galotņu rakstījumus, piemēram:

- vienmēr īss patskanis ir vienskaitļa datīva galotnēs - *am*, - *im*, - *um*; -*ai*, -*ei*, -*ij*, piemēram: līdz vēlam vakaram, pa vienam, līdz pirmajam datumam, viņam un ikvienam tas ir jāzina, pašam jādara, kuram katram nevar uzticēties, palīdzēt savam brālim, atdot kažim vai sunim, iet līdz vidum, tirgum, zvanīt manai māsaī, mīļajai mātei, līdz pašai sirdij; noderīgi ir pievērst uzmanību citām rakstībā analogām formām un salīdzināt arī ar vienskaitļa datīviem: *tam*, *šim*, *kam*, *nekam*, *kaut kam*;
- vienmēr garš patskanis ir daudzskaitļa datīva galotnēs -*ām*, -*ēm*, -*īm*, piemēram: *piecāties par savām māsām, visām meitenēm, pēc divām stundām, pašām jāierodas laikus, zem zaļajām eglēm, ceļot pa dažādām valstīm, staigāt pa stāvām klintīm*; salīdzināt arī ar *iet kājām, braukt lēnām, klusām, reizēm*, kā arī ar daudzskaitļa datīva formām: *šīm, šām, tām* – *satikties ar šīm, nevis tām meitenēm*.

Svarīgi ir atcerēties, ka garas ir vietniekvārdu ģenitīva formas *kā, nekā, kaut kā; tā, tās; šā, šī, šās, šīs*: *kā* tev nav? vai *kā* tev pietrūkst?, *man nekā* nevajag, *tā* puiša vecāki, *tās* meitenes mazauto, *šā* (vai *šī*) gada pirmajā pusgadā, *tas* jāizdara *šās* (vai *šīs*) nedēļas laikā. Liekas, vislabāk vai vieglāk šos mazvārdiņus ir atcerēties šādā secībā vai ritmikā: *kā, nekā, kaut kā; šī, šā, tā; šīs, šās, tās*.

Savukārt jāpievērš uzmanība tam, ka nevis pirmā, bet tieši otrā zilbe ir gara vietniekvārdu lokatīva formās *šajā, tajā; šajās, tajās; šinī, tanī; šinīs, tanīs*: *šajā* (šinī) gadā, *šajā* ziņā, *šajā* laikā, *tajā* (tanī) lietaītajā dienā, *šajās* (šinīs) dienās, *tajās* (tanīs) jaunajās mājās. Tātad pastāv sakarība: *tas – tā – tajā, šis – šā, šī – šajā* vai: *tā – tās – tajā, šī – šās, šīs – šajā*. Vienmēr gara sakne ir vietniekvārdiem *šāds, tāds*, un tas attiecas, protams, arī uz lokatīva formām *šādā – tādā*: *šādā līmenī, tādā garā*.

Kāda atslēga vai pieturas punkts ir jāmeklē, lai labāk un vieglāk atcerētos, kad darbības vārdu daudzskaitļa pirmās personas (tā saucamajās *mēs* formās) un citās formās jāraksta īsaī vai garais *am / ām*. Ir jāzina, kad lietojams garais *ām*, jo visos citos gadījumos, protams, ir īsaī *am*.

Pirmkārt, vienmēr garš *ām* ir pagātnes *mēs* formās, piemēram: *mēs bijām, gājām, cēlām, piecēlāīies, strādājām, atpūtāīies, rakstījām, sarakstījāīies, klausījāīies*.

Otrkārt, garais -*ā*- ir visās formās -*m*- priekšā darbības vārdiem zināt, sazināīies, apzināīies, kā arī daudziem darbības vārdiem (3.konjugācija), kas nenoteīismē beīdzas ar -īī, -īīies, -īīnāt, -īīnāīies. Salīdīzināīsim:

- mēs zinām, izzinām, sazināties, apzināties – tas visiem ir zināms, zināma lieta, viņš izlikās visu zinām;
- mēs lasām, salasāties kopā – lasāmā grāmata, šī grāmata ir viegli lasāma, bibliotēkā bieži varēja redzēt Jāni lasām avīzi;
- mēs gaidām, sagaidām, negaidām – uzgaidāmā telpa, kāds rīt gaidāms laiks? brālis palika stacijā gaidām vilcienu.

Laikam nekad nebūs par daudz akcentēt pareizrakstību, pievērsot uzmanību piedēkļiem un izskaņām, kuras vienmēr izrunājamas un rakstāmas gari, piemēram:

- -ājs, -āja, -tājs, -tāja: dzērājs, ēdājs, ēdāja, vadītājs, skolotāja, runātājs
- -ējs, -ēja: braucējs, gājēji, pārdevēja, apkopēja, ugunsdzēsējs; kopējs, vidējs, ārējā un iekšējā politika, vietējais laiks
- -ība: jaunība, draudzība, mīlestība, veselība, slimība
- -ītis, -īte: brālītis, meitenīte, ezītis, eglīte
- -nīca: slimnīca, vasarnīca, kafejnīca, baznīca
- -ēns: puisēns, zaķēns, kucēni, kaķēni
- -īgs, -īga: laimīgs, draudzīgs, dusmīgs, garšīgs, vērtīgs
- -āds, -āda: savāds, citāds, dažādi cilvēki
- -āk-: labāks, lielāks, vislielākais; labāk, vairāk, visvairāk
- -īt, -īties: vadīt, pelnīt, skatīties, klausīties
- -ināt, -ināties: audzināt, sveicināt, modināt, sasveicināties
- -ēt, -ēties: spēlēt, spēlēties, studēt, rūpēties, cerēt
- -āt, -āties: maksāt, runāt, sarunāties, raudāt, ieraudāties
- -ūt: dabūt, sadabūt, piedabūt

Nevar atstāt bez ievēribas faktu, ka noteiktajās jeb garajās īpašības vārdu formās -aj- vienmēr ir īss: *vecākajam brālim, jaunākajai māsaī, lietainajā dienā, pirmajā janvārī*. Savukārt darbības vārdu piedēkļos -j- priekšā ir garš patskanis: *lasīja, spēlēja, zināja, jautāja, dabūja*.

Lielas grūtības, protams, sagādā īso un garo patskaņu mija jeb lēkājošās garumzīmes darbības vārdu formās. Ideāli būtu, ja reizē ar katru jaunu darbības vārdu tiktu apgūtas tā pamatformas. Tad problēmu nebūtu vai būtu krietni mazāk. Ja nu tā nav noticis, tad jāmēģina novērst kļūdas vismaz bieži sastopamos un lietotos darbības vārdos, tādos kā, piemēram,

- patikt – patīk – patika: šodien man patīk, bet vakar nepatika;
- kļūt – kļūst – kļuva: vakar kļuva vēsāks, bet šodien jau atkal kļūst siltāks.

Tātad var grupēt vārdus, kuriem ir gara tagadnes un īsa pagātnes sakne: *patīk, kļūst – patika, kļuva*. Un var grupēt vārdus, kam ir īsa tagadnes un gara pagātnes sakne, piemēram, *ņemt – ņem – ņēma, dzert – dzer – dzēra*.

Lēkājošās garumzīmes vai vārdi, kuru formās mainās īsie un garie patskaņi, sastopami ne vien darbības vārdū, bet arī vietniekvārdū (*mēs, mums, mūsu; jūs, jums, jūsu*) un skaitļa vārdū sistēmā. Tā, par sava veida klupšanas akmeni vai latviešu valodas izaicinājumu rakstu darbos var kļūt skaitļa vārda formas: *trīs, triju, trim, trijos* u.c.

Te nu vietā ielāgot, ka īstenībā saknē garš –ī– ir vienīgi formā *trīs*, visos pārējos gadījumos rakstāms īsais –i–: *triju, trim, trijiem, trijām, trijos, trijās*. Īss patskanis saknē, starp citu, ir arī kārtas skaitļa vārdam *trešais, trešā*. Tātad velns nav nemaz tik melns, kā viņu mālē.

Runājot par teksta veidošanu, ir vērtīgi apgūt bieži sastopamus vārdus vai vārdū savienojumus un to rakstījumu, tādus kā *sakarā ar, samērā (daudz, liels, mazs* utt.), *attiecībā uz, tātad, pamatojoties uz kaut ko, pirmkārt, otrkārt, galvenokārt, manuprāt, tavuprāt, mūsuaprāt* utt.

Valodas apgūt nav viegli, bet nav tādas valodas, kuru nevar iemācīties: ar gribēšanu, ar treniņu un apķērību. Grūtības parasti sagādā nozīmē vai formā līdzīgu vārdū lietošanas atšķirības, un tāpēc rodas kļūdas: *pozitīvi ietekmēt uz ģimenes locekļu attiecībām (>ietekmēt ģimenes locekļu attiecības), stipri ietekmē uz (>ietekmē) cilvēka raksturu* un tamlīdzīgi gadījumi. Tiem skaidrošanā jāpievērš sevišķa uzmanība. Piemēram:

- *attieksme pret dzīvi, attieksme pret ģimeni, attieksme pret politiskiem notikumiem;*

tas attiecas uz visiem, tas neattiecas uz mani, tas neattiecas uz tematu, jautājums attiecas uz sociālām garantijām

- *tēvam liela ietekme uz bērniem, viņiem nav nekādas ietekmes uz mani, ēdienam ir būtiska ietekme uz veselību, atstāt ietekmi uz kādu;*

ietekmēt kādu, ietekmēt notikumu gaitu, mani tas neietekmē, neviens nevar mani ietekmēt.

Tā kā diezgan daudzi skolu beidzēji jauc līdzīgus vārdus un formas, acīmredzot skolā ir vairāk jāskaidro to atšķirības, jānostiprina izpratne par to lietošana un treniņā ar uzdevumiem jāizkopj praktiskās iemaņas. Ir vairāki vārdi vai vārdū grupas, kuru lietošanā nelatviešiem raksturīgas kļūdas un kuri līdz ar to uzskatāmi par vājiem vai bīstamiem punktiem latviešu valodas apguvē, piemēram:

mācēt – prast ko darīt:

bērns māc staigāt, māc lasīt, rakstīt

mācīt kādu – izglītēt kādu:

mācīt bērnus, pieaugušos; mācīt valodas, fiziku

mācīt > mācīšana – valodu mācīšana, mācīšanas metodika

mācīties pašam – izglītoties, studēt:

mācīties amatu, mācīties ķīmiju, mācīties universitātē

mācīties > mācīšanās:

mācīšanās man nesagādā nekādas grūtības

Ir salīdzināmi arī citi vārdi vai vārdu pāri, kurus reizēm nešķir un kuru lietošanā līdz ar to konstatējamas kļūdas, piemēram:

audzināt – audzināt bērnus, audzināt mazdēlu

audzēt – audzēt puķes, audzēt kartupeļus

klausīt – klausīt vecākus, klausīt kāda padomam

klausīties – klausīties mūziku, klausīties putnu dziesmās

Nepieciešams pievērst vairāk uzmanības gadījumiem, kad pēc nozīmes un lietojuma atšķiras lietvārdu vienskaitļa un daudzskaitļa formu lietošana, piemēram:

mācība – teorija: baznīcas mācība, Darvina mācība; priekšmets: valodas mācība, dabas mācība; prasme: gūt labu mācību

mācības – studijas, mācīšanās: uzsākt mācības un nevis mācību; mācību iestāde, mācību grāmata, mācību nauda, mācību spēki, mācību gads, mācību laikā u.tml.

Kā liecina latviešu valodas docētāju pieredze, rakstos dažkārt jauc ciešamās kārtas pagātnes divdabjus un lietvārdus ar *–tājs*, salīdzināsim:

lasītais paliek atmiņā – aizrautīgs *lasītājs*

tēva vadītais uzņēmums – uzņēmuma *vadītājs*

Lai novērstu kādas izplatītas kļūdas, piemēram, *i* un *j* nešķiršanu, kā atzīst, R.Tavare un citas latviešu valodas docētājas, noderīga ir atsevišķu teikumu ar grūtiem vārdiem iegaumēšana:

*Viktors ir labs vadītājs. Viņa vadītais uzņēmums katru gadu gūst peļņu.
Zvejnieku ciema kafejnīcā satiekas jaunie dzejnieki.*

Raksturīga latviešu valodas pazīme ir īpašības vārdu nenoteikto un noteikto galotņu pretstatījums. Apgūstot šīs gramatiskās struktūras un nostiprinot to pareizu lietošanu, īpašu uzmanību vajadzētu pievērst svarīgākajiem gadījumiem, proti, tām situācijām un kontekstiem, kas valodnieku vidū neizraisa diskusijas. Tāpat jāatceras, ka cilvēkiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda, bez komentāriem grūti saprast normatīvās gramatikas prasības, kuras savos rakstos vai it īpaši runā reizēm neievēro paši latvieši, piemēram: *pagājušajā gadā* un *pagājušā gadā*, *viens no svarīgākajiem uzdevumiem* un *viens no svarīgākiem uzdevumiem*.

Svārstībām, kuras praksē vērojamas īso un garo formu jeb nenoteikto un noteikto galotņu lietošanā, ir vairāki iemesli. Cittauciešu auditorijā, manuprāt, vajadzētu norādīt galvenokārt uz to, ka valodas ekonomijas vai labskaņas dēļ latviešu valodā konstatējama tendence atteikties no pārāk garām formām par labu īsākām.

Tas saistās ar paplašināto galotņu lietošanu datīvā un lokatīvā, un ir zīmīgi, ka iespējamo formu pārgaruma vai nelabskaņas dēļ paplašinātās galotnes nemēdz būt ar piedēkli *-ēj-* vai *-(sn)ēj-* atvasinātiem adjektīviem, tādiem kā

vispārējs – vispārējais, vispārējam, vispārējā troksnī;

šorītējs – šorītējais, šorītējam, šorītējā avīzē;

melnīgsnējs – melnīgsnējais, melnīgsnējos matos.

Šis fakts ir akceptēts kā literārās valodas norma, un iēdz ar to var atzīt, ka latviešu valodā pastāv jaukts īpašības vārdu locīšanas paveids: adjektīvi ar noteiktajām galotnēm, kuriem datīvā un lokatīvā ir tādas pat galotnes kā nenoteiktajiem īpašības vārdiem (Nitiņa 2001, 28-31).

Praksē paplašināto galotņu lietošana datīvā un lokatīvā netiek ievērota arī citos gadījumos. Domājams, ka tas notiek ne tikai latviešu valodas lietotāju nevērības pēc, bet arī tādēļ, ka teksti, kuros bieži sastopamas garās jeb paplašinātās īpašības vārdu un jo sevišķi divdabju formas, ir smagnēji. Ne velti valodas vai valodnieku noteiktās sistēmiskās prasības atļaujas neievērot rakstnieki, kas taču ir valodas daiļskanības un lokanības meistari, piemēram: *Es tavos klusos vārdos šūpojos Kā maija sudrabotos ūdeņos* (E.Zālīte).

Runājot par nenoteiktības un noteiktības vai nenoteikto un noteikto galotņu pretstatījumu, īpaši jāpievēršas tieši noteiktās galotnes lietošanas gadījumiem:

- vārdi, kurus parasti lieto tikai ar noteikto galotni, piemēram, īpašības vārdi: *galvenais, vienīgais, pēdējais, pārējais, galējais, malējais, turpmākais, pērnais*; divdabji: *beidzamais, nākamais, nākošais*; lietvārdi: *piederīgie, pieaugušie, padotie*; kārtas skaitļa vārdi: *pirmais, otrais, trešais* u. c.;
- vārdu savienojumi ar lietvārdu vai vietniekvārdu piederības ģenitīviem: *tēva vecā automašīna, mūsu jaunais dzīvoklis*;
- vārdu savienojumi ar vietniekvārdiem *mans, tavs, savs, šis, tas, pats, viss*: *mans pelēkais mētelis, šī dīvainā meitene*;
- vispārākās pakāpes vai tās nozīmē lietotas formas: *visgrūtākais uzdevums, mūsu novada garākā upe*;
- konstrukcijas ar prievārdu *no*: *viens no svarīgākajiem uzdevumiem, viens no labākajiem*;
- uzrunas konstrukcijas: *dārgie draugi! godājamie kolēģi!*
- stabili vārdu savienojumi vai termini: *baltie ceriņi, sarkanais āboliņš, labā un kreisā roka, jaunais pāris, aukstais galds*.

Aplūkojot nenoteikto īpašības vārdu vai divdabju lietošanas gadījumus, akcentējams tas, ka nenoteiktās galotnes tiek izmantotas tad, ja adjektīviskie vārdi ietilpst izteicēja sastāvā vai kādā parastā konstatējumā, piemēram:

*vakars pašreiz ir neparasti kluss un mierīgs;
ir klusa novakare, ir agrs rīts.*

Mācot latviešu valodu, liela uzmanība jāpievērš parasto jeb vienkāršo un salikto darbības vārdu formu salīdzinājumam, to nozīmes atšķirībām, it īpaši parastās pagātnes un saliktās tagadnes jeb aktuālās pagātnes salīdzinājumam. Jāatceras, ka vienkāršo un salikto laiku pastāvēšana ir būtiska latviešu valodas pazīme. Mēģinājumi iztikt ar vienkāršajiem laikiem un nelietot saliktos laikus noplicina latviešu valodu, pārstāv tās vienkāršotu izteiksmi. Vēlams aplūkot reāli pastāvošus kontekstus ar darbības vārdu salikto laiku formām, salīdzināt

tos ar atbilstošām vienkāršo jeb parasto laiku konstrukcijām, to lietošanu un nozīmi. Piemēram:

Parastā (vienkāršā) pagātne	Saliktā tagadne jeb tagadnei aktuāla pagātne
<i>Valdības krīze iestājās negaidot.</i>	<i>Valdības krīze jau ir iestājusies.</i>
<i>Starptautiskā Hokeja federācija saglabāja Latvijai hokeja čempionāta rīkošanas tiesības.</i>	<i>Starptautiskā Hokeja federācija saglabājusi Latvijai hokeja čempionāta rīkošanas tiesības.</i>
<i>Pilsētas tēvi atļāva būvēt virs Rīdzenes ielas stikla pārsegumu.</i>	<i>Pilsētas tēvi ir atļāvuši būvēt virs Rīdzenes ielas stikla pārsegumu.</i>
<i>Vakar viņš paņēma atvaļinājumu.</i>	<i>Viņš ir paņēmis atvaļinājumu.</i>
<i>Grūti laiki nesen pienāca arī Vērmanes dārzam.</i>	<i>Grūti laiki pienākuši arī Vērmanes dārzam.</i>
<i>Pēdējos gados Rīga sakārtoja dažus parkus.</i>	<i>Pēdējos gados Rīga ir sakārtojusi dažus parkus.</i>
<i>Rīga neizauga vienā dienā.</i>	<i>Rīga tik tālu vēl nav izaugusi un par tādām lietām pat nedomā.</i>

Kā liecina salīdzināmie piemēri, garās jeb saliktās formas norāda uz notikušās darbības aktualitāti pašreizējā brīdī. Darbība ir ne tikai vispār notikusi, bet tās sekas ir aktuālas un svarīgas arī pašreiz: *kā redzu, tu esi atnācis viens; viņš ir paņēmis atvaļinājumu* – tā tad viņš pašreiz atrodas atvaļinājumā; *Ieva ilgi nav satikusies ar savu māsu*. Parastā vai vienkāršā pagātne izsaka norisi, kas kaut kad ir notikusi un pašreiz nav aktuāla, nav nozīmīga un svarīga. Tā tad tā izteic pagājuša laika nozīmi bez attieksmes uz tagadni, salīdzināsim:

vakar lija lietus un sen nav lijis;

Cikos Anna piecēlās?

Šodien viņa piecēlās ļoti agri.

Šodien Anna nepiecēlās agri.

Viņš vakar aizbrauca.

Kas pagājušā nedēļā notika?

Vai Anna ir jau piecēlusies?

Jā, viņa ir piecēlusies.

Nē, viņa nav piecēlusies.

Viņš ir aizbraucis.

Kas (ir) noticis?

Nekas nav noticis.

Var norādīt uz to, ka aktualizēts skatījums uz bijušo, jau pagājušo raksturīgs runām kāda darba posma noslēgumā, piemēram:

*Atkal gads **pagājis**, un, kā jau direktors teica, **ir bijis** diezgan daudz negatīvu emociju. Taču **ir bijušas** arī labas lietas un pozitīvi pārdzīvojumi. Daudzi mūsu biznesa darījumi un pasākumi vēl **nav beigušies**, tāpēc sniegt pilnīgu pārskatu ir priekšlaicīgi.*

Darbības vārdu salikto pagātnei var raksturot kā agrāku pagātnei, kā situāciju vai darbību, kas bijusi vai notikusi pirms kādas citas darbības vai norises, ko izsaka parastā jeb vienkāršā pagātne. Tāpat salīdzinājumā ar vienkāršo pagātnei saliktā pagātne izpaužas kā agrāka pagātne, jo saliktā pagātne norāda uz situāciju pirms pagātnes iestāšanās. Piemēram:

*To grāmatu, kuru es vakar **lasīju**, es jau **biju** kādreiz **lasījusi**.*

Savukārt darbības vārdu saliktā nākotne norāda uz agrāku nākotni, uz darbību, kas notiks pirms tās darbības, ko izsaka parastā jeb vienkāršā nākotne, piemēram:

- *tu **brauksi** mājās tikai tad, kad **būsi** šo darbu **padarījis**;*
- *kad mēs **būsim atpūtušies**, **varēsim** turpināt ceļu.*

Svarīgi atrast valodas piemērus, kas pēc iespējas uzskatāmāk atklāj salīdzināmo parādību atšķirības, piemēram:

*gads **nāk** – **nākošais** / **nākamais** gads
gads **pagāja** – gads **ir pagājis**, **pagājušais** gads*

*puķes **zied** – **ziedošas** puķes
puķes **noziedēja** – **noziedējušas** puķes nevienam nepatīk*

Lai nodrošinātu pienācīgu latviešu valodas kvalitāti un izmantotu visas tās sniegtās iespējas, ir daudz jāstrādā ar divdabjiem, jo tiem, kas mācās latviešu valodu, grūtības sagādā gan divdabju darināšana, gan lokāmo divdabju formu veidošana un lietošana. Divdabjus pēc iespējas vajadzētu skatīt kopsakarībā, piemēram, norādot uz lokāmo divdabju galvenajām funkcijām jeb svarīgākajiem uzdevumiem teksta veidošanā un šo funkciju sadalījumu starp divdabjiem. No funkcionālā viedokļa lokāmos divdabjus var aplūkot, piemēram, šādi:

- 1) darāmās kārtas pagātnes divdabji ir neatņemama darbības vārdu salikto laiku sastāvdaļa. Būdami izteicēja daļa, tie mainās dzimtē un skaitlī, turklāt tiem piemīt kā tiešās, tā atgriezeniskās formas, piemēram: *ir pienācis laiks sākt rīkoties, šī nedēļa pagājusi samērā vienmuļi - bez kādiem īpašiem notikumiem, mūsu radinieki vēl nav bijuši ārzemēs, firmas darbinieces bija nolēmušas piedalīties konkursā, direktors šodien gērbies pelēkā uzvalkā, Anna šorīt ir aizgulējusies, beidzot mājās viss apklusā, jo iemītnieki bija devušies atvaļinājumā, meitenes, manuprāt, bija gērbušās pārāk izaicinoši;*
- 2) ciešamās kārtas pagātnes divdabji ir neatņemama darbības vārdu ciešamās kārtas formu pazīme un sastāvdaļa, piemēram: *darbs tiek veikts, diemžēl tas vēl nav pabeigts, veikals jau ir slēgts, tika noslēgts sadarbības līgums, tiks izveidota speciāla komisija, tiek sagatavoti attiecīgi grozījumi likumā;*
- 3) visi četri latviešu valodas lokāmie divdabji plaši tiek izmantoti apzīmētāja funkcijā, un šajā lomā tiem piemīt vairāk vai mazāk izteiktas adjektīvācijas pazīmes (par to: Nītiņa 2001, 36-38; Kalme, Smiltnece 2001, 130-131, 264-265, 268, 271, 273). Ne velti vārdnīcās tie reizēm tiek dēvēti par īpašības vārdiem, piemēram: *aizraujošs - aizraujošs romāns, aizraujoša filma (LVV 1987, 29); piedzīvojis - piedzīvojis pedagogs, piedzīvojusi speciāliste (LVV 1987, 612); dzerams - dzeramais ūdens, dzeramā soda (LVV 1987, 200); negaidīts - negaidīts uzbrukums, negaidīta vēsts (LVV 1987, 502).* Būdami apzīmētāja funkcijā, īpašības vārdu jeb adjektīvisku raksturu iegūst
 - darāmās kārtas tagadnes divdabji, piemēram: *nākošais gads, uzlecošs mēness, atspirdzinošs dzēriens, pārmetoši vārdi, izejošie dokumenti, plīvojoši mati, gaistošas atmiņas, smaidošas acis, smeldzošas sāpes;*
 - darāmās kārtas pagātnes divdabji, piemēram: *apjucis cilvēks, nogurusi sieviete, aizsmakusi balss, apdilis mētelis, apmācies laiks, aizsalušas rūtis;*
 - ciešamās kārtas tagadnes divdabji, piemēram: *ievērojams rakstnieks, pazīstami cilvēki, nākamā diena, nelokāma griba, beidzamā lappuse, bīstama situācija, uzgaidāmās telpas;*
 - ciešamās kārtas pagātnes divdabji, piemēram: *piemērots darbs, izlutināts bērns, apgarota seja, aizklāta balsošana, adīta jaka, izmocīta dvēsele, ieplestas acis;*

- 4) lokāmie divdabji var būt nomināla izteicēja sastāvdaļa, piemēram: *Ieva šodien ir tik jauka un smaidoša, viņš ir nenosvērts un neprognozējams, tas visiem jau ir zināms, šis cilvēks ir man ļoti nepieciešams, veikalos ir pieejamas dažādas prece;*
- 5) būdami apstākļa funkcijā, lokāmie divdabji var izsacīt darbības cēloni, veidu vai kādu pavaddarbību, piemēram: *tēvs piekusis apsēdās, viņš izskatījās vecs un noguris, sieviete aizvainota apklusa.* Savrupinot šādi lietotu divdabi, veidojas divdabja teicieni vai citas sintaktiskas konstrukcijas ar divdabi centrā, piemēram: *kaķis žāvādamies slaistās, asti gredzenā sagriezis* (E.Virza); *vīri pārnāca no lauka vēlu, darba un saules izžāvēti* (E.Virza); *sērkociņš, nomelnējis līdz pat pirkstu galiem un viegli apsvilinājis ādu, nokrita uz parketa; Ieraudzījis, ka šunelis nespēj tikt līdzī, cilvēks panākas atpakaļ* (R.Ezera);
- 6) lokāmie divdabji var tikt lietoti substantīviski un līdz ar to iegūt lietvārda pazīmes, piemēram: *saietā bija sapulcējušies galvenokārt angļu valodā runājošie; bērnam liekas, ka pieaugušie viņu nesaprot; galdā tiek celti dažādi uzkožamie; kurināmo ziemai vajag sagādāt savlaicīgi; kaimiņu Jānis uzskatīja Ilzi par savu izredzēto; gan sabiedrotie mums palīdzēs.*

Pie valodas grūtumiem pieder izņēmumi. Īpaša uzmanība jāpievērš tādiem izņēmumiem, kas saistās ar bieži lietotiem vārdiem vai formām. Tā kā darbības vārdam *cienīt* mūsdienās ir tagadnes formas *cienu – cienām*, kā to cittaunieši dažkārt arī lieto, vajadzētu attiecīgi būt formai *cienāms*: visu *cienāms* skolotājs.

Tomēr latviešu valodā saka *cienījams*: *cienījams cilvēks, ļoti cienījamās dāmas, cienījamā kundze, cienījamie kolēģi!* Kāpēc tā? Tāpēc, ka *cienu* kādreiz locīts citādi un no šiem laikiem ir saglabājusies forma *cienījams, cienījama*, salīdzināsim: *es cienīju tevi, tu cienī mani, mēs cienījam strādīgus cilvēkus > cienījams darbinieks.* Starp citu, der atcerēties, ka tradicionāli pastāv uzruna: *Ļoti cienījamās dāmas un augsti godātie kung!*

Lai raksturotu darbības veidu, kādus norises vai procesa realizēšanu apstākļus, nozīmīga loma latviešu valodā ir nelokāmajiem divdabjiem. Cilvēkiem, kam latviešu valoda nav dzimtā valoda, reizēm ir grūti izprast, kad lietojami divdabji ar *-dams, -dama, -dami, -damas, -damies, -damās* un kad izmantojami nelokāmie divdabji ar *-ot, -oties*, resp., ar ko tie atšķiras.

Runājot par šo divdabju lietošanu, var noteikt divus pamatgadījumus (lai gan valodas apgūšanas sākumposmā apspriežams un izvērtējams katrs atsevišķais divdabja lietošanas gadījums, tā kontekstuālā piederība un iederība):

- 1) divdabji izsaka atšķirīgas nozīmes, resp., to lietošana nav sinonīmiska, tie nevar aizstāt viens otru, piemēram,

- divdabji ar *-dams, -dama, -damies, -damās*: **būdams** jau gados, *tēvs joprojām nodarbojās ar sportu*;
- divdabji ar *-ot, -oties*: **ieklusoties** ir dzirdams vilciena troksnis; **neraugoties** uz slimību, Marija laikus paveica visus darbus; **saulei lecot**, kokos trokšņoja putni; **zēnam ienākot** istabā, visi apklusā;

- 2) divdabji izteic vienādas nozīmes vai līdzīgas tās nianses (par to Kalme, Smiltnece 2001, 279), salīdzināsim, piemēram: *Anna staigāja **klusēdama**, viņa gāja **klusējot**; māsa turpināja runāt pa telefonu, **nepievērsdama** / **nepievēršot** man uzmanību; gar ceļa malām aug vītoli, **veidojot** / **veidodami** tādus kā vārtus; viņi gāja, uzmanīgi **vērojot** / **vērodami** apkārtni un **ieklusoties** / **ieklusīdamies** katrā troksnī.*

Raksturīga ir nelokāmo divdabju ar *-dams, -dama, -damies, -damās* un *-ot, -oties* izmantošana, veidojot divdabja teicienus, piemēram: *Kājas tikko **vilkdams** un **balstīdamies** pie sienas, viņš nokāpj lejā, klātesošos **nemanīdams*** (M.Zīverts); *Viņa dodas uz virtuvi, švīkstoši **šļūkādama** ar filca čībām* (R.Ezera); *Vēja brāzmās lapas krita un virpuļoja veseliem spietiem, **pārklājot** asfaltu un zemi kā ar dzeltenām flīzēm* (R.Ezera).

Trešais latviešu valodas nelokāmais divdabis ar *-am, -ām, -amies, -āmies* diezgan daudziem krievu mācībvalodas skolu beidzējiem ir gandrīz jaunatklājums, proti, viņi sakās neko nezinām par to. Šis apgalvojums, iespējams, pamatojas atziņā, kuru mēdz izteikt valodnieku aprindās, ka nelokāmie divdabji ar *-am, -ām, -amies, -āmies* latviešu valodā ir reti sastopami.

Protams, šis divdabis nevar sacensties lietošanas biežumā ar citiem latviešu valodas divdabjiem. Tomēr man gribas norādīt, ka nav tādas dienas, kad tas netiktu dzirdēts latviešu radio vai televīzijā vai nebūtu lasāms laikrakstos, piemēram: *kompānija šķita pamazām grūstam*. Tātad šis divdabis nav latviešu valodai zudis, un līdz ar to, manuprāt, nav pamata to skolā nemācīt. Vēl jo vairāk tāpēc, ka tas apliecina mūsu valodas savdabību un izteiksmes potences.

Nelokāmie divdabji ar *-am, -ām, -amies, -āties* dod iespēju izteikties īsi un kodolīgi un izvairīties no palīgteikumu smagnējības. Piemēram:

*Redzēt sauli **uzlecam** un dzirdēt jūru **šalcam**.*

*Bērnī ilgi gaidīja tēvu **pārrodamies** mājās.*

*Neesmu sevi pieķēris **iekārojam** cita mantu un telpu.*

*Viņš izlikās nevienu **neredzam** un manu jautājošo skatienu **nesaprotam**.*

*Visi ļoti priecājās, redzot **ierodamies** mūsu sportistus.*

*Tavu vārdu es dzirdēju vakar televīzijā **pieminam**.*

Mācot latviešu valodu kā otro vai nedzimto valodu, grūtības sagādā gadījumi, kad latviešu runā un rakstos aizvien vairāk nostiprinās formas un struktūras, kas nesaskan ar pašreizējām literārās valodas normām, piemēram:

*vēl 10 - 20 gadu atpakaļ **internets** bija kā sapnis > pēc literārās valodas normām pareizi jāsaka un jāraksta: **vēl pirms 10 -20 gadiem**.*

Cilvēkiem, kam latviešu valoda nav dzimtā valoda, protams, jā māca normatīvā gramatika. Taču viņi dzird apkārtējo runu un uzdod jautājumus, kāpēc latvieši runā vai raksta citādi, nekā teikts mācību grāmatās. Tāpēc nākas komentēt, nākas paskaidrot. Raksturīgākie un biežāk sastopamie no šādiem gadījumiem ir, piemēram, konstrukcijas ar vajadzības izteiksmi un darbības vārdu *vēlēt, ievēlēt, pārvēlēt, novēlēt* paradigma.

Pēc literārās valodas normām latviešu valodā ir divi nozīmēs un formās atšķirīgi darbības vārdi (LVV 1987, 847) :

***vēlēt, ievēlēt amatpersonu**, (es vēlēju, tu vēlē, viņš /viņa /viņi /viņas vēlē, mēs vēlējam, jūs vēlējat): direktoru ievēlē uz pieciem gadiem;*

***vēlēt laimi** (es vēlu, tu vēli, viņš /viņa / viņi /viņas vēl, mēs vēlam, jūs vēlat): viņa novēl visiem labu veselību.*

Praksē bez nozīmes atšķirības pamazām vispārinās īsākās formas: *vadītāju ievēl ar vienkāršu balsu vairākumu, viņš visiem vēl izturību*. Izglītotiem cilvēkiem ir jāzina literārās valodas normas un reizē jāizprot procesi, kas notiek valodā, jāprot tos novērtēt un izdarīt savu izvēli.

Atšķirībā no mutvārdu prakses, kur bieži dzirdamas īsās formas *zin, nezina: viņš to zin, viņa to nezina, viņi vienmēr labi visu zin*, rakstos vēlams ievērot literārās valodas normas, resp., rakstīt korekti pilnās formas: *es zinu, tu*

zini, viņš / viņa / viņi / viņas zina, mēs zinām, jūs zināt, kā arī attiecīgi – zināms, visiem labi zināmi notikumi.

Vajadzības izteiksmei raksturīgs tas, ka saistībā ar to darītāja vārds nostājas datīvā, bet norises izjutējs atbilstoši literārās valodas normām parasti ir jālieto nominatīvā, piemēram: *man ir jāraksta (kas?) vēstule*. Akuzatīvā, būdami darbības objekta izteicēji, nostājas vietniekvārdi *es, tu, mēs, jūs, sevi: man rīt noteikti jāsatiek tevi, ikvienam ir sevi jācieņa*. Praksē tomēr vērojams, ka objekta nozīmē vajadzības izteiksmes konstrukcijās nominatīvu aizvien biežāk izspiež akuzatīvs arī citos gadījumos.

Līdz ar to praksē realizējas pārmaiņas pēc analogijas - struktūru vienādošanās un vienkāršošanās, salīdzināsim: *es rakstu vēstuli, man ir jāraksta vēstuli* (pareizi > *jāraksta kas? - vēstule*); *tev ir mani jāsatiek; vajag pirkt maizi, man ir jāiet uz veikalu un jāpērk maizi* (pareizi > *jāpērk kas? - maize*), *jāprot pareizi maizi glabāt* (*ko glabāt?*).

Tomēr nevajadzētu aizmirst, ka literārā valoda ir vērtība un tā ir kopjama un saudzējama. Lai nodrošinātu valodas identitāti, attieksme pret valodas normām parasti ir tradicionāla, pat konservatīva. Taču nekas, arī valodas normas nav nemainīgas. Valodas ekonomijas, vienkāršošanās, unificēšanās un citi procesi var novest ne vien pie sarunvalodas, ikdienas runas, bet arī rakstu valodas vai oficiālā stila normu pārmaiņām. Nākotne rādīs, vai nominatīvs noturēs savas pozīcijas vajadzības izteiksmes konstrukcijās un kā beigsies nominatīva un akuzatīva sacensība.

Nemot vērā kļūdu izplatību svešvārdu lietošanā, tiem vajadzētu pievērst uzmanību visu mācību priekšmetu un valodu stundās. Skatot svešvārdus, ļoti vēlams izkopt to izpratni, salīdzināt nozīmes un rakstījumu latviešu un krievu valodā vai pat latviešu, krievu, angļu vai citās valodās.

III. PĀRDOMAS PAR LATVIEŠU VALODAS APGUVI

Tradicionālā un latviešu valodas mācību grāmatām raksturīgā tekstu atlase, daļēn literatūras avotu adaptācija rada situāciju, ka oficiāli skolā apgūst vai analizē it kā latviešu valodas fragmentus. Mācību grāmatās latviešu valoda netiek atklāta visā kopumā, daudzveidībā un dinamiskā – maz tiek skatīti kā ikdienas runas, tā arī oficiālā stila modes vārdi un valodas aktualitātes.

Ja latviešu valodas nodarbībās maz tiek pieminētas plašsaziņas līdzekļu vai moderna cilvēka valodas aktualitātes un modes vārdi, oficiāla stila vai rakstu valodas inovācijas, jaunieši pamazām var it kā palikt malā vai nomaļus no šīm norisēm. Sava veida lingvistisko atsvešināšanos var padziļināt pašreizējā skolas situācija un fakts, ka skolēni maz lasa jaunākās grāmatas, kas nav mācību programmā, maz lasa preses izdevumus, reti skatās sabiedriski un politisku aktuālus televīzijas raidījumus. Toties viņi nododas čatam un čatošanai, kas ir ne tikai tērzēšana – čalošana un paplāpāšana, bet arī sava veida jauniešu valodas rakstu forma.

Tostarp noturīga ir latviešu valodnieku bijīgā attieksme pret tabu vārdiem, kurus tradicionāli nemēdz minēt ne vien latviešu valodas mācību grāmatās, bet parasti arī vārdnīcās (LLVV 1972-1997; LVV 1987), it kā tie latviešu valodā nepastāvētu, piemēram, *pēcpuse* (*atkailināt pēcpusi*) un šā vārda sinonīmi. Runājot par šo latviešu valodniecības fenomenu, vācu valodniece Nikola Nau, kas ir labi apguvusi latviešu valodu, jokodama ir izteikusies: “Gandrīz var domāt, ka latvieši nemaz nečurā.”

Šāda lingvistiska pieeja laikam ir mantojums no padomju laika, kad bija pieņemts runāt par darba uzvarām, nevis dažādām cilvēku vajadzībām, kā aiziešanu uz vienu vietu, seksu u.tml. Katrā ziņā, kā liecina K.Mīlenbaha un J.Endzelīna vārdnīca (ME 1923-1932), latviešu valodniecības pamatlicējiem šāda vārdu atlase pēc to piederības pie tabu vai eifēmismu slāņa nepiemita. Līdzīga nostāja vērojama jaunākajās tulkojošās vārdnīcās, kurās aizvien vairāk parādās arī kādreiz it kā pieklājības pēc noklusētie vārdi (Jaunā LAV 2000).

Vai nu skolā jāpiemin vai, pasarg’ Dievs!, jāmāca žargona vārdi un rupji izteicieni – kāds varbūt man aiz pārpratuma iebildīs. Mācīt jau nav jāmāca, jo reālā dzīve, iela vai kāpņu telpas, sarunas ar vienaudžiem agri vai vēlu iemācīs. Viss notiek, taču skolotājam, latviešu valodas pasniedzējam par to it kā nav daļas – nekomentē un joprojām izliekas, ka neko nezina un viņu mācāmajiem nekas par to nav jāzina. Jo ir cita, labāka valoda, ko mēs mācāmies. Iespējams, tieši protests pret to ir viens no iemesliem, kāpēc jauniešiem ir izveidojusies it kā sava valoda, kam maz kopīga ar skolas oficiālo, pareizo un reizē vienmuļi sterilo valodu.

Moderna un daudzsološa valodas apguvē ir komunikatīvā gramatika. Tāpēc jāizsaka liela pateicība Nikolai Nau par šādas latviešu valodas gramatikas izstrādāšanu un popularizēšanu (Nau 2002; Nau 2003). Funkcionālajā jeb komunikatīvajā gramatikā viss pakārtots sazināšanās vajadzībām, runās situācijai. Šādu gramatiku it kā veido situāciju kopums un katrai situācijai nepieciešamie vai katrā atsevišķā gadījumā iespējamie izteiksmes varianti (par to vairāk: Nītiņa 2003).

Komunikatīvajā gramatikā valodas parādības tiek kārtotas nevis pēc piederības pie kādas gramatiskas kategorijas, piemēram, lietvārds, vienkāršs teikums, bet pēc izmantojuma. Formas (gramatiskās struktūras) un izteiksmes varianti tiek sakārtoti pēc to izmantošanas jeb funkcijas.

Tātad vispirms ir situācija, sazināšanās vajadzība un atbilstīgi tai tiek meklēti izteiksmes līdzekļi, kādus izmanto šajā gadījumā latviešu valodā. Tiek salīdzināts un noskaidrots, kādās tie atrodas savstarpējās attiecībās, kā papildina cits citu un kādas papildu nianse spēj izteikt katrs no tiem.

Taču nevajadzētu krist galējībās un domāt, ka komunikatīvā gramatika ir gramatikas apguves brīnumlīdzeklis, panaceja. Ceļš no situācijas uz iespējamo izteiksmes līdzekļu meklējumiem īpaši noderīgs sākumposmā, kad jāapgūst mācāmās valodas pamatiemaņas, valodas kompetence noteiktās situācijās.

Valodas izmantošana un saziņas situācijas ir ļoti dažādas un daudzveidīgas, un visā kopumā tās grūti formulēt komunikatīvās gramatikas ietvaros, balstoties tikai komunikatīvā pieejā un skatījumā. Iespējams, tāpēc tika radīta abstraktā jeb formālā gramatika un pieeja. Lai ietu valodas apgūvē dziļumā un plašumā, manuprāt, paralēli vai papildus komunikatīvai gramatikai jāmeklē arī citi ceļi: jāatklāj gramatisko struktūru kopumi un jāsniedz komentāri par tiem.

Samērā izplatīts ir maldīgais uzskats, ka spēja komunicēt, sazināties mutvārdos jau nozīmē prast valodu, ka vienkāršota, kļūdaina valoda, vāja rakstu prasme nav pretrunā ar apzīmējumu "pārvaldīt valodu". Valodas kvalitāte, rakstu neprasme vai vājprasme – tas liekas nesvarīgi. Tā ir bīstama tendence, jo degradē ne tikai runātāju, valodas lietotāju, bet arī latviešu valodu. Ilgtermiņā šāda nostāja var kļūt bīstama latviešu valodas kvalitātei un garam.

Studentu vidū vērojama tendence pārvērtēt savu latviešu valodas prasmi un kvalitāti. Piemēram, studenti, kam ir tikai viduvēja mutvārdu prasme un gauži viduvēja (4) vai pat vāja (3) rakstu prasme, savos CV bez kādiem sirdsapziņas pārmetumiem bieži vien ieraksta: *pārvaldu vai labi protu latviešu valodu*. Žēl, ja šāds uzskats nāk no skolas, ir tur iedibināts. Iespējams, ka to balsta pārprasta komunikatīvās metodes būtība.

Kā atzīst Nikola Nau (Nau 2003, 8-10), komunikatīvā pieeja nenožīmē vienkārši ļaut skolēniem plāpāt savā starpā. Arī ar komunikatīvo pieeju māca un mācās formu veidošanu, formu lietošanu, teikumu veidošanu. Komunikatīvajā pieejā galvenais ir valodas lietošana, jo gramatikas prasme attīstās, kad cilvēks lieto valodu. Tāpēc gramatikas apguvei nepieciešams, ka skolēni un citi mācāmie paši lieto apgūstamo valodu kā saziņas līdzekli – runājot un rakstot, klausoties un lasot par tēmām, kas viņiem ir aktuālas.

Komunikatīvā pieeja var būt kā netīšām, tā tīšām pārprasta, jo tendence nedot vai maz uzdot rakstu darbus atvieglo skolēnu dzīvi un ir izdevīga

skolotājiem. Parunāt par dažādiem tematiem, kā saka, par dzīvi ir vieglāk un interesantāk nekā piepūlēties un kaut ko uzrakstīt.

Ja runājam par pedagoga labumu vai izdevīgumu, tad šāda tīša vai netīša komunikatīvās mācīšanas interpretācija it kā modernas, atraktīvas metodikas vārdā ļauj izvairīties no rakstu darbu labošanas, kas prasa tam veltīt laiku ārpus nodarbībām, turklāt bojā redzi, jo saburtot ķeburainos skolēnu vai studentu rokrakstus nav viegla lieta.

Par glītrakstīšanu laikam ir jāaizmirst, jo mums taču ir dators. Bet vai dators var aizstāt rakstīt neprasmī? Izglītots dators un neizglītots datorlietotājs - vai tādu mēs vēlamies nākotni un vai tāda mūs gaida nākotne?

Nākas atgriezties pie pamatjautājumiem, pamatzdevumiem. Skola ir izglītības iestāde, tātad tās pienākums ir dot izglītību. Domājams, ka skolotājam savā darbībā vajadzētu tiekties uz to, lai viņa audzēkņi kļūtu par izglītotiem cilvēkiem, lai viņi varētu iestāties augstskolās. Un vai tā nav pati par sevi saprotama lieta, ka studijas nav iedomājamas bez rakstu prasmes, vēl vairāk - bez pienācīgas vai atbilstošas tās kvalitātes. Izglītotam cilvēkam nepietiek, ja viņš spēj sazināties, nepiegiežot uzmanību tam, ka valodiskā izteiksme ir kļūdaina, gramatiski nekorekta, tiek izmantotas vienkāršotas, primitīvas struktūras.

Un tomēr, kā atzīst doc. R.Tavare, vērojams paradokss: studenti, kas runāšanu ir apguvuši samērā labi, rakstītprasmi uzskata par sev nevajadzīgu, RTU uzspiestu lietu. Manuprāt, pareizāk būtu apgalvot, ka studenti to uzskata par latviešu valodas lektoru uzspiestu lietu: uzdod daudz mājas darbu un apgrūtina studentu dzīvi. Nākas secināt, ka rakstītprasme diemžēl skolā un savā ziņā arī augstskolā ir nolaists, atmatā atstāts lauciņš.

Kā atzīst paši studenti, studijas latviešu valodā Rīgas Tehniskajā universitātē ļoti sekmē valsts valodas prasmes pilnveidošanu un izkopšanu. Taču visas problēmas šī situācija nespēj atrisināt. Piemēram, pēc lektores J.Strodes domām, klausoties lekcijas latviešu valodā un pierakstot tās, studentiem nav laika domāt par pareizrakstību, par korekta teksta izveidi.

Studentiem ir jācenšas visu saprast un pēc iespējas ātrāk pierakstīt, līdz ar to veidojas pavirša attieksme pret uzrakstīto. Motivācija rakstītprasmei veidojas tad, kad ir jāizstrādā kādi lielāki rakstu darbi latviešu valodā, piemēram, bakalaura un maģistra darbi, promocijas darbi doktora grāda iegūšanai. Īpaša loma šajos gadījumos ir zinātnisko vadītāju prasīgumam un uzstādījumam, lai darbos tiktu nodrošināta pienācīga valsts valodas kvalitāte.

Pēdējā laikā izstrādāts daudz jaunu un dažādu latviešu valodas mācību grāmatu un darba burtnīcu. Attīstoties komunikatīvai pieejai un metodikai, latviešu valodas vingrinājumi ir kļuvuši daudzveidīgi, atraktīvi un interesanti. Taču saturiski tie dažkārt joprojām ir tradicionāli - tajos maz iekļautas latviešu valodas aktualitātes, jauni vārddarināšanas modeļi, inovatīvas vārdu

nozīmes un konstrukcijas. Piemēram, uzdevumos par latviešu valodas sinonīmiem maz atrodami jauni vārdi, pašreiz aktuālas izteiksmes paraugi.

Viens no izplatītiem un iemīļotiem mītiem, kas ir visai ērts savas neieinteresētības un slinkuma attaisnošanai, ir mīts par latviešu valodas apguves grūtumiem un grūtībām: slikti latviešu valodas skolotāji, skolā slikti māca latviešu valodu, ir slikta vai novecojusi latviešu valodas mācīšanas metodika, slikta latviešu valodas mācību grāmatas.

Tā ir vainīgā meklēšana ne sevī, bet kaut citur ārpus sevis, ko dažkārt pārnes arī uz augstskolu, uz latviešu valodas docētājiem un viņu darba vērtējumu. Paradoksāli, ka par nepieciešamību uzlabot latviešu valodas mācīšanu, nodarbību kvalitāti dažkārt spriež studenti, kas ir reti viesi latviešu valodas nodarbībās un kam īstenībā nebūtu ne objektīva, ne ētiska pamata par to izteikties.

Šajā sakarībā man gribētos atgādināt kādu nepopulāru, lai arī visiem labi zināmu lietu, proti: ļoti svarīgs faktors jebkuras valodas, arī latviešu valodas apgūšanā ir smags un mērķtiecīgs darbs. Nevienu valodu nevar apgūt bez piepūles, it īpaši, ja to patiešām grib pārvaldīt pēc iespējas pamatīgāk, dziļāk un pilnīgāk.

Ļoti svarīgs ir treniņš, tas, ka runā diendienā, cenšas nelaist garām nevienu iespēju, lai praktiski lietotu apgūstamo valodu, lai runātu un rakstītu šajā valodā. Taču, ja visur cenšas runāt nevis latviešu, bet krievu valodā, tad tā valsts valodas prasme rokā vis nedodas. Un tad nekas cits neatliek, kā vainot latviešu valodas skolotājus, viņu vecmodīgo metodiku un mācību grāmatas.

Ar neatlaidību, izmantojot situāciju un valodiskās vides sniegtās iespējas, valodu, kā zināms, var apgūt pilnīgi patstāvīgi. Latviešu valodas skolotājs vai lektors šajā procesā, manuprāt, ir zinīgs un lietpratīgs palīgs, padomdevējs. Protams, ja šis palīgs nav savā darbā vai misijā ieinteresēts, veic to pa roku galam vai viņam trūkst kompetences, prasmes un zināšanu, tad ir bēdīgi. Padomdevēja uzdevumi netiek kvalitatīvi veikti. Īpaši sliktā, neveiksmīgā gadījumā šāds "padomdevējs" un "skolotājs" var arī mazināt ieinteresētās personas degsmi un vēlmi apgūt valodu.

Liels traucēklis tam, lai skolēni, studenti un jebkurš cits cilvēks ātrāk un veiksmīgāk apgūtu latviešu valodu, ir tas, ka netiek izmantotas latviskās vides dotās iespējas. Gluži pretēji - pat latviešu valodas nodarbību laikā un pēc tām studenti visai bieži uzsāk sarunu krievu valodā pat ar latviešu valodas lektoru. Studenti arī stāsta, ka gadījumos, kad latviešu students sarunas laikā nepāriet uz krievu valodu, saruna nereti notiek divās valodās: latvietis runā latviski, krievs - krieviski.

Šajā sakarībā man prātā nāk kāda nesena saruna. Kāda studente, kurai bija grūtības ar latviešu valodu, pavasarī man apjautājās: *Ko man pa vasaru darīt, ko mācīties?* Uz šo jautājumu devu pavisam vienkāršu atbildi: nelaist

garām nevienu iespēju parunāt latviešu valodā, skatīties televīziju, lasīt avīzes latviešu valodā. Kad studente izbrīnā iepleta acis, teicu, ka tad, ja ir kas neskaidrs, nesaprotams, protams, derīgi ieskatīties arī kādā vārdnīcā vai mācību grāmatā.

Cilvēki ir jārādina runāt latviski. Jo vai tad tā nav dīvaina aina, ka Latvijā, pastāvot latviešu valodai kā valsts valodai, pat latviešu valodas stundās un nodarbībās skolēni un studenti cenšas savā starpā sarunāties krievu valodā. Kāda produktivitāte var būt grupu darbam, ja uzdevumus par latviešu valodu vai latviešu valodā uzdotus darbus mācāmie veic, savā starpā apspriežoties krievu valodā. Reizēm uz aizrādījumu par runāšanu krievu valodā un pamudinājumu runāt latviski dzirdama aizbildināšanās:

Nav parasts runāt latviski!

Varbūt skolā vajadzētu ieviest valodu lietošanas pieklājības ābeci, kurai varētu dot šādu nosaukumu un kurā varētu ietvert, piemēram, šādus ieteikuma punktus:

Ja gribi būt pieklājīgs

- ar latviešiem uzsāc sarunu latviešu valodā
- latviešu valodas stundās un ar latviešu valodas skolotāju nav pieklājīgi runāt krievu vai kādā citā valodā
- situācijās (iestādēs, sabiedriskā transportā, veikalā u.tml.), kad nezini, kāda ir tavu potenciālo sarunu biedru dzimtā valoda, Latvijā sarunu uzsāc valsts valodā
- ja zini, ka tavu sarunu biedru dzimtā valoda ir krievu valoda, ir dabīgi sarunu sākt un sarunāties krievu valodā, izņemot latviešu valodas nodarbības vai kādas citas speciālas situācijas, piemēram, sarunā piedalās cilvēki, kuru dzimtā valoda nav krievu valoda u.tml.

Starp citu, daudzi latvieši tradicionāli sarunās ar nelatviešiem vai cilvēkiem, kam dzimtā valoda ir krievu valoda, diezgan bieži pāriet uz krievu valodu. Situācijā, kad valsts valoda ir latviešu valoda, šāda nostāja, liekas, vērtējama kā pārprasta vai pārliecīga pieklājība. Turklāt tā nemudina cittautiešus runāt valsts valodā, jo ir ierasts un pierasts, ka tieši latvieši pielāgojas vai piemērojas sarunai, kas tradicionāli tiek risināta krievu valodā. Un krievu valodā runājošie to, protams, pieņem par normu, jo – kāpēc gan ne?

Tā rodas krievu valodas pašpietiekamības sajūta un apziņa, ka Latvijā pietiek ar krievu valodu un latviešu valoda, lai gan skaitās valsts valoda, nemaz tā nopietni nav jāapgūst. Tātad latvieši paši it kā samierinās ar valsts valodas simbolisko lomu, reālā saziņā atzīstot krievu valodas prioritāti.

Liela nozīme ir tam, kāds noskaņojums, kāda gaisotne valda auditorijā. Daudz kas ir atkarīgs no lektora, nodarbību vadītāja. Taču, kā saka, viens nav karotājs. Noskaņojumu veido visi dalībnieki, jo ko gan daudz var paveikt pat centīgs un radošs, strādātgribošs mācībspēks, ja jūtama vairāk vai mazāk izteikta nevardarbīga pretošanās.

Latviešu valodas lektora darbu bremsē, grauj viņa labos nodomus un neļauj auditorijā realizēt iecerēto studentu inertums, apzināta vai neapzināta apātija, neieinteresētība. Tā tas īpaši notiek studentu grupās, kurās dominē šādas noskaņas, lai arī darbu var dezorganizēt, pat degradēt dažu studentu izaicinoša ignorance un negatīva attieksme.

R.Tavare pievērš uzmanību tam, ka ir studentu grupas, kurās studiju laikā vērojama vienaldzīga attieksme ne tikai pret latviešu valodu, bet arī pret Latvijas sabiedrisko un ekonomisko dzīvi kopumā. Studenti necenšas piedalīties sarunās, uz jautājumiem atbild ar strupu un negribīgu *jā* vai *nē*. Saruna neizdodas, ja tā no studentu puses aprobežojas ar *jā* vai *nē*, ko, protams, nosaka vājas valodas zināšanas un līdz ar to arī neērtības, kautrības sajūta.

Kā atzīst R.Tavare, daži studenti ar viņu mēģina vai diezgan uzstājīgi cenšas nerunāt latviešu valodā, mierinot docētāju, lai neuztraucoties, jo eksāmenā viņi runāšot latviski. Negribēšana runāt un rakstīt latviešu valodā daudziem studentiem iet roku rokā ar neieinteresētību un vienaldzību pret sabiedrību. Pārsteidzošs ir zināšanu trūkums par aktuālām politiskās un ekonomiskās dzīves problēmām. Tādējādi teksta un teikumu veidošanā grūtības sagādā arī tas, ka diezgan daudziem studentiem ir zems vispārīgo zināšanu līmenis, šaurs redzesloks.

Liela centība raksturo, piemēram, Rīgas Tehniskās universitātes Inženierekonomikas fakultātes studentus, jo viņi apzinās, ka pēc universitātes beigšanas būs jāstrādā ar dokumentiem, jāsadarbojas ar dažādām Latvijas Valsts institūcijām un būs nepieciešamas labas latviešu valodas zināšanas. Kā norāda doc.R.Tavare, šīs fakultātes studenti savus speciālos priekšmetus mācās galvenokārt no pašu mācībspēku latviešu valodā sarakstītajām mācību grāmatām un Latvijā iznākošajiem speciālajiem žurnāliem. Inženierekonomikas fakultātes studenti cenšas savus studiju darbus uzrakstīt iespējami labākā latviešu valodā, dažreiz nāk pie savas latviešu valodas docētājas ar konkrētiem jautājumiem par to, kā labāk pateikt to vai citu domu latviski.

IV. GRIBU LABI PRAST VALSTS VALODU

1. MANI NEBAIDA GRŪTI UZDEVUMI

1. Lieto un raksti pareizi svešvārdus! Uzraksti šiem skaidrojumiem atbilstošu svešvārdu! Uzdevuma beigās zem svītras doti atbilžu varianti. Izvēlies pareizo!

- *Kristīgās baznīcas gada sākums, laiks no ceturrtās svētdienas pirms Ziemassvētkiem līdz 24.decembrim.*
- *Negodīgs, bīstams pasākums, arī blēdīgs darījums.*
- *Viena no divām vai vairākām savstarpēji izslēdzošām iespējamībām, nepieciešamība izvēlēties kādu no tām.*
- *Izvirzīt savu kandidatūru vai tikt izvirzītam vēlēšanās.*
- *Beļģijas, Nīderlandes un Luksemburgas 1958.g. nodibināta muitas un ekonomiskā savienība; šo triju valstu kopnosaukums.*
- *Filma vai grāmata, kuras sižetam piemīt pieaugošs sasprindzinājums.*

alternatīva, Benilukss, balotēties, advente, trilleris, afēra

2. Sadali šos vārdus ar *-ība* trīs grupās:

- Man simpātisks cilvēks
- Man nesimpātisks cilvēks
- Sabiedriskas lietas un cilvēku attiecības

Uzraksti par katru no šiem tematiem nelielu eseju, izmantojot atbilstošus lietvārdus ar *-ība*!

uzņēmība, lielība, liekulība, neatlaidība, izturība, ziņkārība, sabiedrība, patstāvība, atbildība, pacietība, aizrautība, spītība, iedomība, mantkārība, cietsirdība, blēdība, sadarbība, biedrība, arodbiedrība, attiecības, tiesības, neatkarība, brīvība, dzīvība, varonība, glēvulība, aizsardzība, pašvaldība, piesardzība, palīdzība, līdzjūtība, labvēlība, mīlestība, kaislība, greizsirdība, attīstība, mācības, izglītība, gudrība, bagātība, labklājība, nabadzība, muļķība, priekšrocības, taisnība, patiesība, atbilstība

3. Pabeidz teikumus! Izmanto zem svītras dotos atbilžu variantus!

- *Šim kungam patīk ... sievietēm ziedus.*
- *Nekad neaizmirsti savu māti, jo viņa tev ir ... dzīvību.*
- *Tev drīz būs dzimšanas diena. Ko tu vēlies, lai es tev ...?*
- *Neaizmirsti apmeklētājam ... krēslu.*
- *Šī firma ... darbu, dažādas preces un pakalpojumus.*
- *Kam gan nepatīk saņemt ...?*
- *Jaunlaulātie ir ļoti laimīgi – saņēma no radiem ... dzīvokli.*
- *Meklē avīzē nodaļu "Darba ..."!*
- *Demonstranti pieprasīja, lai varas iestādes atbrīvo arestētos, lai ... viņiem brīvību.*
- *Televīzijā var strādāt cilvēki, kam ir dotības runāt un rakstīt, kam piemīt labas runas ...*
- *Ir nepatīkami vecpilsētā redzēt cilvēkus, kuri lūdz ..., ubago.*
- *Tramvajā neaizmirsti ... vietu vecākiem cilvēkiem.*

uzdāvinu, dāvanas, piedāvājumi, dāvā, dāvāt, piedāvāt, dāvinājumā, dāvināt, dāvājusi, piedāvā

4. Pabeidz teikumus, daudzpunktes vietā lietojot iederīgus vārdus ar *-ums*! Palīdzības varianti atrodami uzdevuma beigās zem svītras. Izvēlētos vārdus ar *-ums* lieto teikumam atbilstošā formā!

1. Jebkuru no vecākiem iepriecina bērnu ... karjeras veidošanā.
2. Mērķa sasniegšana sniedz ... un 3. ..., kuri gūti negodīgā ceļā, parasti ir īslaicīgi. 4. Ievērot ..., ... principus reizēm dzīvē ir liels
5. Ir brīži, kad cilvēkam nākas pieņemt savai karjerai svarīgu
6. Stājoties darbā, ir jāraksta ... un jāslēdz darba 7. Darba devējs var prasīt iesniegt ... vēstuli. 8. Visi pretendenti uz šo amatu saņēma ... uz darba interviju. 9. Uzzinājusi par uzvaru konkursā, jaunā dziedātāja no ... sāka raudāt. 10. Manai sievai ļoti patīk uzmanības ... : ziedi, mazas dāvanīņas. 11. Lai arī mūsu ģimenei nav lieli ..., mēs vienmēr cenšamies savlaicīgi kārtot komunālos 12. Ikvienam patīk saņemt labu 13. Ejot projām no darba, ir jāraksta

taisnīgums, godīgums, atalgojums, sasniegumi, gandarījums, apmierinājums, izaicinājums, panākumi, lēmums, iesniegums, atlūgums, ieteikums, uzaicinājums, līgums, aizkustinājums, maksājums, apliecinājums, ieņēmumi

5. Pabeidz teikumus! Izmanto darbības vārdus ar *-tu* vai *-tos*!

- Jānis un Anna iestājās universitātē, lai
- Mēs devāmies uz dienvidiem, lai
- Mūsu kaimiņiene devās uz veikalu, lai
- Inga steidzas uz klubu, lai
- Visi mani paziņas centīgi strādā, lai
- Vai tu dari visu iespējamo, lai
- Izvēlies mērķi, lai

satiktu, satiktos, sasniegtu, gūtu, studētu, iegūtu, censtos, atpūstos, peldētos, sauļotos, nopirktu, iepirktos, nopelnītu, uzlabotu, paaugstinātu

6. Ievieto vajadzīgo vārdu pareizā formā!

- Katru dienu nākas domāt par to, kā nopelnīt ...
- Ja nevēlies, nedomā par šiem ...
- Ienākot pa ... , priekšnieks pārlaida skatienu klātesošiem.
- Man nav vēlēšanās skatīties šo filmu līdz ...
- Mazajam Jānītim nepatīk mazgāties ar ...
- Mūsu ģimene bieži brauc uz ..., jo ... dzīvo mums tuvi radnieki.
- Nesteidzies, ka nenokrīti pa ... !
- Kur jūs būsīt pa ...? Kā jūs šogad gatavojaties pavadīt ...?
- ... vienmēr ir daudz mūzikas un iet ļoti jautri.
- Mums bieži vien liekas, ka kaimiņi runā pārāk skaļā ...
- Kurā ... tu vēlētos dzīvot vai strādāt?

beigas, ļaudis, kāzas, balss, kāpnes, valsts, nauda, Lieldienas, Jāņi, durvis, ziepes, Cēsis

7. Cik daudz vārdu, kuri beidzas ar -ošs, tu zini? Uzraksti šos vārdus tev zināmos vārdu savienojumos! Izmanto šajā uzdevumā dotos vārdus un konstrukcijas, lai veidotu citus iespējamus un tev zināmus vārdu savienojumus!

- noskaņojumam atbilstošs pasākums, grāmatas saturam atbilstošs nosaukums
- pilsētās dzīvojošie vasarā vēlas atpūsties pie dabas, laukos dzīvojošo problēmas
- manā rīcībā esoša neoficiāla informācija, esošie (pastāvošie) noteikumi, mūsu rīcībā esošie līdzekļi
- nevienam nepiederoša manta, nepiederošiem ieeja aizliegta
- šis dokuments nav mums saistošs; saistoša lasāmviela
- strādāt vadošā amatā, valsts vadošie sportisti
- sanāksmē piedalījās dažādās valodās runājoši cilvēki

8. Iesaisti šos vārdus vai vārdu savienojumus teikumos!

- *strādājošie, mūsu uzņēmumā (skolā) strādājošie, strādājošo intereses*
- *studējošie, studējošo intereses, studējošo saiets, studējošo sadzīve*
- *klātesošie, klāt neesošie*
- *spēkā neesošs, atzīt par spēkā neesošu*
- *iepriecinoša vēsts (ziņa), iepriecinoši rezultāti*
- *nomierinoša doma, nomierinošas zāles, nomierinoši vārdi*
- *piemērot noteikumus ar atpakaļejošu spēku, noformēt ar atpakaļejošu datumu*

9. Nosauc vārdus, kuri sākas ar *ne-*! Vai tu zini šādus tālāk minētos vārdus ar *ne-*? Ar kuriem no pielikumā dotajiem vārdiem tie var saistīties? Uzraksti šos vārdu savienojumus!

neaizmirstams, neveselīgs, neaizsalstošs, nepazīstams, neaizstājams, neapdzīvots, neārstējams, neatgriezenisks, nekustams, nerūsējošs, neskaidrs, netaisnīgs, neierašanās, neizbraucams, neizdevīgs, neizsīkstošs, nekustīgs, nenoskaidrots, nepilns, neprasme, neprecējies, nesabiedrīks, nesalasāms, nevalstisks

Pielikums

telpas, situācija, organizācija, slimība, jautājums, darba diena, rokraksts, izruna, enerģija, dzīvesveids, izmantot, ceļš, process, tiesā, īpašums, tērauds, vērtējums, klimats, notikums, darbinieks, osta, saruna, cilvēks, vīrietis, kļūda

10. Izvēlies divdabjiem atbilstošus lietvārdus, saskaņo formas un veido vārdu savienojumus! Atceries citus vārdus ar *-ošs* un papildini pats /pati šo vārdu savienojumu sarakstu!

<i>atspirdzinošs</i>	<i>lietavas, slimība, neziņa</i>
<i>vilinošs</i>	<i>dzīves līmenis, konkurence</i>
<i>ilgstošs</i>	<i>izglītība, jaunatne, valdība</i>
<i>apmierinošs vai neapmierinošs</i>	<i>cenās, ūdens malks, dzērieni</i>
<i>satraucošs</i>	<i>priekšlikums, izredzes</i>
<i>vadošs</i>	<i>notikumi, cenu politika</i>
<i>pieaugošs</i>	<i>informācija, ziņas</i>
<i>atbilstošs</i>	<i>piedāvājums, nemiers</i>
<i>studējošs</i>	<i>amats, likumi, troksnis</i>
<i>pastāvošs</i>	<i>vērtējums, darbinieks</i>

11. Pievieno šiem vārdiem saderīgus atvasinājumus ar *ne-*!

satiksmes, nazis, vēstule, valsts, sēnes, pērkona, rīcība, atnākt, vagoni, izglābt no, just, lēmums, smaka, sagādāt, aplausi, ģimenes, steiga, pārvarēt, ciest, spēkā, darījums, iespēja, nospēlēt, parāds, lidojums

Atvasinājumi ar *ne-*:

neatkarīga, nerimstoši, nepārtraukts, neizmantota, nespēku, neesošs, neizšķirti, nesmēķētāju, negadījums, nenomaksāts, nemieru, nelaikā, negaiss, nesaskaņas, neass, neēdamas, nepareizs, nepatīkama, nepatīkšanas, neveiksmi, neizdevies, negodīga, nelaimes, nelikumīga, neatbildēta, nevajadzīga

12. Paskaidro pats / pati šos vārdu savienojumus vai atrodi tiem zem svītras pareizo skaidrojumu!

- *aiziet vai nokļūt neceļos*
- *bērnī dara nedarbus*
- *ir neprāts tā rīkoties*
- *nevienam negribas nonākt nevalodās*
- *dārzā aug ne vien puķes, bet arī nezāles*
- *dzīvot neziņā*

dara blēņas, blēņojas; trūkst informācijas; nav gudri tā rīkoties; izdarīt ko sliktu; dārzs nav ravēts; situācija, kad par tevi runā ko sliktu

13. *Jānis ir dzimis pavasarī. Ilze ir dzimusi Liepājā. Uzraksti, kas vēl ar viņiem ir noticis, ko katrs no viņiem paveicis, sasniedzis! Pievērs uzmanību tam, vai pareizi esi saskaņojis /saskaņojusi vārdus!*

Paraugam neliels stāsts par Borisu un viņa ģimeni.

Borisam ir bijusi liela ģimene. Viņš ir dzimis Baltkrievijā un Latvijā ieradies pirms gadiem četrdesmit. Visi trīs viņa bērni ir dzimuši Rīgā. Boriss ir atraitnis, jo viņa sieva jau ir mirusi. Borisa meita Tatjana ir precējusies ar inženieri. Viņi abi ar vīru ir beiguši Rīgas Tehnisko universitāti. Borisa dēls Viktors ir šķīries. Pašreiz viņš ir aizbraucis strādāt uz Vāciju. Viņš ir restaurators, studējis Mākslas akadēmijā. Otrs Borisa dēls beidzis Stradiņa medicīnas universitāti. Viņš nav precējies. Viņš ir pārcēlies darbā uz Jelgavu.

Boriss pašreiz ir saslimis un aizbraucis ārstēties uz kādu Jūrmalas rehabilitācijas centru. Par savu aizbraukšanu viņš bija aizmirsis pateikt kaimiņiem. Tāpēc kaimiņi sākumā bija ļoti uztraukušies: kas noticis ar Borisu, kur viņš pazudis? Liekas, vairākas dienas nav bijis mājās. Tagad viss ir noskaidrojies, jo Boriss ir atgriezies savā dzīvoklī.

14. Atrodi otru daļu un veido teikumus!

Noguris no tālā ceļa,

Anna nolēma atgriezties pilsētā.

Tēvs nokāpj lejā pa kāpnēm,

viņš nolēma atpūsties viesnīcā.

Tuvojoties ziemei,

nosalusi no aukstā vēja un lietus.

Atsveicinājusies no radiem un draugiem,

daudzi putni lido uz siltajām zemēm.

Viņa ietinās segā,

klātesošos nemanīdams.

15. Lieto pareizi *ka* un *kā*! Padomā un atceries, kā, kad un kādās nozīmēs lieto *ka* un *kā*! Izdari pareizo izvēli!

- ... tev iet? ... tev klājas? Es zinu, ... tev iet labi.
- Es nezinu, ... to var izdarīt.
- Man ir prieks par to, ... drīz būs vasara.
- ... var aizbraukt līdz ezeram?
- Mans draugs bieži saka, ... viņam nav laika.
- Kaimiņš gribēja uzzināt, ... pareizi jāraksta pieteikums.
- Mēs uzzinājām, ... noticis kas nepatīkams.
- Es gribu zināt, ... tas varēja notikt.
- Žēl, ... laiks paiet tik ātri.
- Ceru, ... drīz satiksimies.
- ... tev patīk mans jaunais mētelis?
- Liekas, ... laiks kļūs siltāks.
- Auksts ... ledus. Salds ... medus.
- Kāds teica, ... medus viņam negaršo.
- Nevaru saprast, ... tas iespējams, ... negaršo medus.
- Nevaru saprast, ... var negaršot medus.
- ... ir pareizi jāraksta šis vārds?
- Es nezinu, ... ir pareizi. Es zinu, ... tas ir nepareizi.

16. Salīdzini vārdu (divdabju) ar *-is*, *-uši* un *-ošs*, *-oši* lietošanu un nozīmi!

pagāja
gads ir **pagājis**,
pagājušais gads,
tas notika **pagājušajā** gadā
izplauka
roze ir **izplaukusi**,
izplaukusī roze

nāk
nākošais jeb **nākamais** gads

plaukst
pašreiz **plaukstoša** roze

Atverot iekavas, lieto pareizu vārda (divdabja) formu ar *-is*, *-ušais*, *-uši*; *-usi*, *-usi*, *-ušas* vai *-ošs*, *-oša*, *-oši*, *-ošas* !

1. (Bija) mani neinteresē. 2. Par (notika) ir ierosināta krimināllieta. 3. Pasaulē ir sastopamas (izzūd) upes. 4. Šī aka diemžēl ir (izžuva). 5. (Izžuva) aka nevienu neinteresē. 6. Virtuvē dzirdama (plīst) trauku skaņa. 7. Miljoniem litru ūdens iet zudumā (plīsa) ūdensvadu dēļ. 8. (Nāk) vasara solās būt silta un saulaina. 9. (Pagāja) nedēļa man atnesa daudz patīkamu pārsteigumu. 10. Karstā laikā noderīgs ir (atspirdzina) ūdens malks. 11. Neviens no mums nebija (gaidīja), ka viss tā notiks. 12. Esmu (dzirdēja) par tālmācības studijām.

17. Veido vārdu savienojumus ar šiem darbības vārdiem! Palīdzību vari meklēt pielikumā.

vēlēt, novēlēt, vēlēties, izvēlēties; dot, aizdot, izdot, padot, pārdot, piedot, nodot, uzdot; doties, izdoties, nodoties

Pielikums

dabūt labu darbu, darbiniekam daudz pienākumu, mazdēlam savu dzīvokli, labu veselību un panākumus, sev dzīves draugu, kādam naudu, par sīkumiem daudz naudas, kādam viņa kļūdas vai neizdarību, labus padomus, garderobē dāmai mēteļi, savu automašīnu, mēteļi ķīmiskā tīrīšanā, padarīt laikā un labā kvalitātē, darbam un naudas pelnīšanai, mājās

18. Sakārto vārdus pēc izskaņām, rakstot katru izskaņu citā stabiņā!
Vispirms izraksti vārdus, kuru piedēklī ir garš patskanis! Esi uzmanīgs
/ uzmanīga un neklūdies! Izrakstītajiem vārdiem pievieno atbilstošu
lietvārdu! Izmanto pielikumā dotos vārdus!

*prasmīgs, lielisks, vietējs, saulains, dažāds, saldens, draudzīgs, trokšņains,
smagnējs, vienaldzīgs, cilvēcisks, citāds, lietais, pēdējais, miglains, savāds,
ķīmisks, liktenīgs, sniegots, puteklains, slepens, smilšains, zvaigžņots,
svešāds, galvenais, būtisks, sulīgs, grumbains, slavens, pūkains, īpatnējs,
ledains, citāds, zilacains, visāds, tumšacains, vaļējs, pavasarīgs*

Pielikums

*diena, rīts, informācija, reakcija, domas, noskaņojums, lakats, puisis,
skatiens, debesis, jūtas, seja, brīdis, logs, durvis, laukums, ielas, balss, runas,
pagātne, lēmums, pārvalde, vīns, dzēriens, gaita, pārmaiņas, ābols, kalnu
virsotnes, rokas, ciešanas, vējš, uzskati, meitene, krāsa, smarža, sasniegumi,
ceļš, pagalmi, smaids, laiks, iela, iedzīvotāji, stils*

19. Izraksti vienā stabiņā vārdus ar īso –am –, bet otrā – vārdus ar garo –ām-!
Iegaumē to rakstījumu un veido vārdu savienojumus, izmantojot
pielikumā dotos un jau vajadzīgajā formā saskaņotos lietvārdus vai
vārdu savienojuma daļas!

*neatliekamā, nepieciešamā, dzeramais, nekustams, parakstāmie, ir pieejami,
mazgājamais, mazgājamā, zināmi, dzīvojamā, dzīvojamais, pārdalāmie,
acīmredzamais un neticamais, zināms, iespējamā, nākamā, iespējams, nav
pieejama, veicamie, gaidāms, paredzams, ka..., nenovēršams, nevēlamo,
apbūvējamā, pieejamie, nemanāmi*

Pielikums

*... ūdens, ... īpašums, ... māja, jaunais ... rajons, ... medicīniskā palīdzība, ...
medicīniskā aprūpe, ... dokumenti, ... dažādi informatīvie materiāli, ...
līdzekļi un resursi, ir ... uzņēmuma nosacījumi, jau tagad viss ..., ... pulveris,
velas ... mašīna, līdera ietekmes ... samazināšanās vai vājināšanās, mūs
satrauc..., informācija ... , kopīgi pasākumi, ... nedēļa būs lietaina, arī
dienā ... lietus, naktī ... pērkonā negaiss, ... personu saraksts, ... ir
degvielas cenu kāpums, ... situācija uzlabosies, ... teritorija, laiks paiet ..., ...
dabas resursi*

20. Vai tu zini šos aforismus? Izmantojot zem svītras dotos variantus, pabeidz teikumus!

- *Ja kāds iziet no mājas, lai padomā par to, ko ... darīt, bet, ... mājās, lai padomā, ko... . (Kleobuls)*
- *Ir trīs lietas, kuras nekad neatgriežas: izšauta bulta, pateikts vārds un ... dienas. (G.Daumers)*
- *Garlaicība pasaulē ... līdz ar slinkumu. (Ž.Labrijērs)*

aizgājušās; ir ienākusi; nolēmis, atgriezies, izdarījis

21. Izvēlies vajadzīgo vārdu un lieto to pareizā formā!

- ... skolā atsāksies pēc dažām dienām
- ... mūsu puikam nesagādā nekādas grūtības.
- Mūsu kursu prioritāte ir latviešu valodas ...
- Šie notikumi mums visiem ir laba ...
- Drēbju ... nav īpaši patīkama ...
- Pēc ... vannā vajag silti sasēgties.
- Diēta nenozīmē ..., bet gan dzīvesveidu.
- Manam draugam nepatīk ... un ... pa veikaliem.
- Vēstuļu ... diemžēl nav mana ...

rakstīšana, mācība, badošanās, iepirkšanās, staigāšana, mācības, mācīšanās, mācīšana, mazgāšana, aizraušanās, mazgāšanās, nodarbošanās

22. Veido apcerējumu par to, kā cilvēki dzīvo, strādā un atpūšas, lietojot pēc iespējas vairāk salikteņu! Pēc vajadzības vari izmantot dotos salikteņus.

dzīvesveids, privātmāja, pašvaldība, zemesgrāmata, daudzdzīvokļu nams, divistabu vai trīsstabu dzīvoklis, kvadrātmētrs, guļamrajons, ārdurvis, autostāvvietā, darbistaba, guļamistaba, spoguļdurvis, rītakleita, ledusskapis, bērnudārzs, vidusskola, augstskola, vecāmāte, mazbērni, mazdārziņš, autovadītājs, autobraucējs, klubkrēsls, tirgzinības, uzņēmējdarbība, tālmācība, ražotājfirma, likumdošana, datorgalds, galddators, klēpjadators, datorspēles, rakstāmgalds, īsziņas, veidlapa, papīrgrozs, būvlaukums, santehnika, atkritumu savācējmašīna, siltumskaitītājs, ūdensapgāde, siltumapgāde, līmlente, remontdarbi, ārsienas, TV raidlaiks, kriminālvēstis, garastāvoklis, melodrāma, cukurtrauks, lielveikals, eirošoks, lietussargs, rupjmaize, baltmaize, salskābmaize, elektroenerģija, kompaktdiski

23. Darbības vārdi ar prievārdu palīdzību vai bez tiem pārvalda noteiktu locījumu. Bet kā tu pārvaldi vai pārzini šīs lietas? Atrodi vārdu savienojumu otro daļu zem svītras!

- žurnāliste griezās ...
- firmas vadībai nav pozitīva attieksme...
- nav viegli uzticēties...
- budžeta līdzekļi veidojas...
- darba devējs noslēdza līgumu...
- mūsu nodomu doties ceļojumā neietekmēs ...
- datoram nav laba ietekme...

draugam, kurš reiz jau tevi ir pievīlis; pie direktora ar jautājumu; no nodokļiem; pret tiem, kas darba laikā spēlē datorspēles; uz redzi un skolēnu vēlmi apmeklēt skolu; slikts garastāvoklis vai slikti laika apstākļi; ar darba ņēmēju uz nenoteiktu laiku

24. Kādi ir šo vārdu sinonīmi?

zināgs -
telefons -
skatīties -
dzīves biedrs -

sacīt -
sacensības -
iet -
arvien -

Palīdzības pielikums

tālrunis, aizvien, teikt, kompetents, gudrs, zinošs, lietpratīgs, sacīkstes, vīrs, doties, lūkoties

25. Vēlējuma izteiksmi jeb darbības vārdus ar *-tu* un *-tos* izmanto pieklājīgā izteiksmē, apjautājoties par kaut ko vai izsakot savu vēlēšanos. Izmanto dotos paraugus un veido nelielus dialogus par šādiem tematiem: poliklīnikā, stacijā vai autoostā, satikšanās ar draugiem no citas pilsētas!

- *Vai jūs man, lūdzu, nepateiktu, kur atrodas acu ārsta kabinets?*
- *Es gribētu aprunāties ar dakteri Kalniņu. Kad viņu, lūdzu, varētu satikt?*
- *Vai jūs, lūdzu, nevarētu man palīdzēt?*
- *Es gribētu uzaicināt jūs uz kafējnīcu.*
- *Kur varētu saņemt bagāžu?*
- *Kur es varētu novietot automašīnu?*
- *Kur šeit tuvumā varētu salabot automašīnu?*
- *Vai es varētu samainīt naudu? Cik valūtas jūs gribētu mainīt?*
- *Piedodiet, vai jūs, lūdzu, man nepateiktu, kur ir tuvākā aptieka vai uzziņu birojs?*
- *Es gribētu atrast kādu labu kafējnīcu.*
- *Kādā virzienā mums būtu jāiet, lai ātrāk atrastu tuvāko lielveikalu?*
- *Kur es varētu nopirkt biļeti uz autobusu?*
- *Ko jūs, lūdzu, gribētu apskatīt?*
- *Es vēlētos apskatīt pilsētas centru.*
- *Kur es varētu uzsmēķēt?*
- *Man gribētos aiziet uz operu.*
- *Es gribētu aiziet uz kino.*
- *Es gribētu iepazīties ar kādu interesantu cilvēku.*

2. REDAKTORS jeb: VAI ES PROTU REDIGĒT TEKSTU

1. Redīgē šos teikumus, palīgā ņemot labas latviešu valodas datu bāzi!

- *Izvest dažādus pasākumus ar mērķi labi nopelnīt.*
- *Dotajā brīdī man nav laika.*
- *Mūsu firmā pastāv sekojoši noteikumi.*
- *Jānis nevar tikt galā ar tekošiem uzdevumiem.*
- *Ģimenes apspriedē mēs iznesām lēmumu pirkt jaunu automašīnu.*
- *Ministrijā tika nozīmēta jauna komisija.*
- *Vajag pieturēties pie noteikumiem.*
- *Tēvs iznesa priekšlikumu mūsu divas istabas mainīt uz trīsistabu dzīvokli.*
- *Direktora pavēle no 28.jūnija 2004. gadā.*
- *Bērnām ir alerģiska reakcija uz zemenēm.*

Labas latviešu valodas datu bāze

- ☐ Ģimenes apspriedē mēs nolēmām (vai: pieņemām lēmumu) pirkt jaunu automašīnu.
- ☐ Direktora 2004.gada 28.jūnija rīkojums.
- ☐ Ministrijā tika izveidota jauna komisija.
- ☐ Tēvs ierosināja (izteica priekšlikumu) mūsu divas istabas mainīt pret trīsistabu dzīvokli.
- ☐ Pašlaik (šobrīd, patlaban) man nav laika.
- ☐ Mūsu firmā pastāv šādi noteikumi.
- ☐ Jānis nevar tikt galā ar kārtējiem uzdevumiem.
- ☐ Bērnām ir alerģija no zemenēm vai: Zemenes bērnam izraisa alerģiju.
- ☐ Vajag ievērot (vai: ņemt vērā) noteikumus.
- ☐ Veikt dažādus pasākumus, lai labi nopelnītu.

2. Izlasi, atceries un rediģē zem svītras atrodošos teikumus!

- ☐ gūt, iegūt pieredzi
- ☐ gūt popularitāti
- ☐ kārtot / likt eksāmenu
- ☐ eksāmena kārtošana / likšana
- ☐ izrakstīt rēķinu
- ☐ izteikt / iesniegt pretenzijas
- ☐ strādājot uzņēmumā, viņš saņēma labu atalgojumu
- ☐ nostrādājis firmā tikai gadu, viņš pārgāja darbā uz citu uzņēmumu

-
- *Nostrādājot mūsu firmā, viņš dabūja lielu pieredzi.*
 - *Man rīt jānodod eksāmens braukšanā.*
 - *Mani nebaida eksāmena nodošana.*
 - *Mēs nebijām domājuši, ka būvnieki piestādīs mums tik lielu rēķinu.*
 - *Ir cilvēki, kuri nelaiž garām nevienu iespēju uzstādīt pretenzijas.*

3. Kā pateikt īsāk?

- *Nonākt pie secinājumiem*
- *Izdarīt pareizo izvēli*
- *Veikt dzīvoklī remontu*
- *Pieņemt kādu lēmumu*
- *Izteikt brīdinājumu*

*pareizi izvēlēties
brīdināt
remontēt dzīvokli
nolemt
secināt*

4. Kā pateikt labāk vai pareizāk?

- Žurnālā iet runa par autosacīkstēm.
- Firmas nosaukumu "Maija" mainīt uz "Aija".
- Mūsu uzņēmumam par pieciem gadiem nebija neviena pārkāpuma.
- Pilsētā pašreiz iet sporta sacensības.
- Šī dziedātāja parasti izpilda romances.
- Latvija pieder Eiropai.

firmas nosaukumu "Maija" aizstāt ar "Aija", bijušo firmas nosaukumu "Maija" mainīt pret nosaukumu "Aija", firmai "Maija" mainīt nosaukumu, to turpmāk saucot "Aija"; piecu gadu laikā; notiek; dzied; pieder pie Eiropas; ir runa

5. Latviešu valodā no visiem darbības vārdiem var darināt lietvārdus ar *-šana* vai *-šanās*. Salīdzini un atceries: *strādā-t – strādā-šana, atpūs-ties – atpū-šanās!* Lai vairītos no gariem un reizēm nedaiļskanīgiem vārdiem ar *-šana, -šanās*, latviešu valodā pastāv īsāki vārdi. Atrodi šiem vārdiem atbilstošu īsāku vārdu!

izstrādāšana
pilnveidošana
atpūšanās
apkopšana
sadališana
piekļūšana
nodarbošanās

izpildīšana
izveidošana
piesaistīšana
apgūšana
apgādāšana
piedzīšana

atpūta (atpūta pie jūras), sadale (naudas sadale), izpilde (rīkojuma izpilde), apkope (dārza apkope), apgāde (apgāde ar siltumu), izveide (jaunas ražotnes izveide), piekļuve (piekļuve banku kontiem, publiska piekļuve), nodarbe (patīkama nodarbe), izstrāde (projekta izstrāde), pilnveide (programmas pilnveide), piedziņa (uzturlīdzekļu piedziņa), piesaiste (finanšu piesaiste), apguve (naudas apguve)

6. Domu var izteikt dažādos veidos. Izvēlies labāko variantu! jeb
Kā pateikt citādāk? Uzraksti šiem teikumiem savu variantu!

- *Neizbēgami uzpeldēs vēlēšanu tiesību jautājums.*
- *Nevēlēšanās mainīt tirdzniecības zīmes uz Eiropas marķējumu.*
- *Es gribētu nopirkt biļeti uz tekošo seansu.*

*uz kārtējo / pašreizējo seansu; aktualizēties / kļūs aktuāls / parādīsies
jautājums; mainīt pret Eiropas marķējumu*

7. Atrodi pareizo vārdu! Rediģējot teikumus, nepieciešams aizstāt
sīkākiem burtiem drukātos vārdus.

- *Korespondente aizkustina ļoti aktuālu tēmu.*
- *Ārsti ņem uz sevi lielu atbildību.*
- *Dzīvojot laukos, man pārgāja bērnība.*
- *Es varu ņemt savu pēdējo kreklu un atdot citam.*
- *Lieks apģērbs var tev maisīt.*
- *Ludmila ir atvaļināta no darba.*

Pareizo vārdu pielikums

pagāja, traucēt, skar (aizsāk), novilkt, atbrīvota (atlaista), uzņemas

8. Salīdzini vārdus! Atrodi, kuriem no tiem der zem svītras esošie
skaidrojumi!

*svars – svari, kaps – kapi, atmiņa – atmiņas, (pavasara) zaļums –
zaļumi, zeme – (tālas, dažādas) zemes*

*ierīce svēršanai, kapsēta (brāļu kapi), pagātnes iespaidi (jaunības
atmiņas), produkti galdam, valstis*

9. Rediģē teikumus, atrodot pielikumā pareizo vārdu vai vārdu savienojumu! Mazākiem burtiem iespiestie vārdi vai teikuma daļas ir tieši tulkojumi, kas neiederas latviešu valodā.

- *Latvijā ir daudz tādu speciālistu, aiz kuriem stāv nākotne.*
- *Man jāskatās aiz māsas.*
- *Es sāku lauzt galvu par sesiju tikai decembrī.*
- *Nedrīkst aizliegt to faktu, ka cilvēks nespēj dzīvot viens pats.*
- *Firmai ir daudzu miljonu liels apgrieztiens.*

Pielikums

lauzīt galvu, nevar noliegt (grūti noliegt), apgrozījums, kam pieder nākotne, jāpieskata (jāuzmana) māsa

10. Jebkuru domu var izteikt dažādos veidos. Tāpēc izvēlies labāko variantu, pasaki īsāk un vienkāršāk! Rediģē šos teikumus, īpašu uzmanību pievēršot pasvītrotajiem vārdiem! Iespējamie pareizie varianti doti zem svītras uzdevuma beigās.

- *Studentu lietvedība var palikt piestiprināta fakultātei.*
- *Koledža tiek finansēta no studentu mācību maksām, kuras sastādās no valsts finansētajām budžeta vietām un no studējošo maksājumiem.*
- *Promocijas padomes priekšsēdētājs nozīmē komisiju trīs personu sastāvā.*

-
- ☐ *Studentu lietvedība var palikt fakultātes pārziņā. Par studentu lietvedību ir (paliek) atbildīga fakultāte. Ar studentu lietvedību nodarbojas fakultāte.*
 - ☐ *Koledža tiek finansēta, izmantojot studiju maksas, kuras veido valsts finansējums par budžeta vietām un studējošo maksājumi. Koledžas finanses ir (veido) studiju maksas, pie kurām pieder valsts finansējums un studējošo maksājumi.*
 - ☐ *Promocijas padomes priekšsēdētājs apstiprina komisiju trīs personu sastāvā. Promocijas padomes priekšsēdētājs ieceļ / norīko komisiju, kuru veido trīs personas.*

11. Kurus no šiem vārdu savienojumiem ir vēlams rediģēt un kā tie ir pārveidojami? Savu viedokli salīdzini ar pielikumā doto!

- Zvanīt pa telefonu jeb tālruni.
- Pazvani man, lūdzu, vakarpusē!
- Es tev vēlāk atzvanīšu.
- Man vajag atzvanīt, jo mobilais tālrunis fiksējis divus neatbildētus zvanus.

Pielikums

Lūdzu, **piezvani** man pēc iespējās drīzāk!
Es tev vēlāk **piezvanīšu**.

12. Kā pateikt labāk, īsāk un vienkāršāk? Vispirms to izdari pats / pati un tikai tad salīdzini ar doto variantu!

- Centra struktūru veido ar direktora rīkojumu nozīmēts centra vadītājs un tehniskie darbinieki.

Centru veido ar direktora rīkojumu iecelts vadītājs un tehniskie darbinieki.

- Par līdzekļu izmantošanu atbild laboratorijas vadītājs un projektu vadītāji no laboratorijas līdzstrādnieku sastāva.

Par līdzekļu izmantošanu atbild laboratorijas vadītājs un projektu vadītāji, kuri ir laboratorijas līdzstrādnieki.

- Firmas "Rīta blāzma" nosaukumu mainīt uz "Kapitāls".

Firmas nosaukumu "Rīta blāzma" mainīt pret nosaukumu "Kapitāls". Mainīt firmas "Rīta blāzma" nosaukumu, un turpmāk to saukt (dēvēt) par firmu "Kapitāls". Mainīt firmas "Rīta blāzma" nosaukumu, tā vietā turpmāk lietojot nosaukumu "Kapitāls".

13. Pārbaudi sevi, kā tu proti rediģēt tekstu! Īpašu vērību pievērs pasvītrotajiem vārdiem! Pārbaudi savu veikumu, ieskatoties iespējamās atbildes variantos zem svītras!

- *Studiju centrs ir augstskolas struktūrvienība ar savu struktūrvienības šifru, kas organizē maģistru sagatavošanu.*
- *Programma gatavos speciālistus ar jaunu pieredzi, kuru zināšanas vietējā ražošanā tiks integrētas ar starptautisku pieredzi šajā laukā.*
- *Nav īstas skaidrības par tekošo situāciju.*
- *Man liekas, ka tu pārāk daudz laika tērē uz televizoru*
- *Divus gadus atpakaļ mani pieņēma uz darbu par mehāniķi.*
- *Es gribētu no mūsu firmas vārda izteikt jums pateicību.*

-
- ☐ *Studiju centrs ir universitātes struktūrvienība, kurai ir savs šifrs un kura organizē maģistru sagatavošanu.*
 - ☐ *Programma gatavos jauna tipa speciālistus, kuru zināšanas un pieredze vietējā ražošanā tiks integrēta ar atbilstošu starptautisku pieredzi.*
 - ☐ *Nav īstas skaidrības par pašreizējo (esošo) situāciju.*
 - ☐ *Man liekas, ka tu pārāk daudz laika tērē, skatoties televīziju. Manuprāt, tu pārāk daudz skaties televīziju.*
 - ☐ *Pirms diviem gadiem mani pieņēma darbā par mehāniķi.*
 - ☐ *Es gribētu mūsu firmas vārdā izteikt jums pateicību.*

14. Kā uzrakstīt labāk, vienkāršāk, skaidrāk? Vajadzības gadījumā meklē padomu un palīdzību atbildēs!

- Laboratorijas personāls pamatā tiek veidots uz brīvprātīgiem pamatiem no attiecīgās fakultātes speciālistiem.
- Apstiprināt struktūrvienības nolikumu, ienesot tajā sekojošās izmaiņas.
- Rekomendācijai jāietver pretendenta zinātniskās un pedagoģiskās darbības izvērtējumu.
- Dāvinājumi no fiziskām un juridiskām personām.
- Institūta padomes sastāvu veido direktors, tā vietnieks, profesora grupu un citu patstāvīgo struktūrvienību vadītāji.
- Latvijā tagad daudz produkcijas ražo uz ārzemi.

Atbildes

- ☐ Laboratorijas personālu brīvprātīgi (pēc brīvprātības principiem) veido galvenokārt atbilstošās fakultātes speciālisti.
- ☐ Apstiprināt struktūrvienības nolikumu, izdarot tajā šādas izmaiņas (šādus grozījumus).
- ☐ Rekomendācijā ir jādod(jāietver) pretendenta zinātniskās un pedagoģiskās darbības izvērtējums. Rekomendācijai ir jāsatur pretendenta zinātniskās un pedagoģiskās darbības izvērtējums.
- ☐ Fizisku un juridisku personu dāvinājumi. Saņemot dāvinājumus no fiziskām vai juridiskām personām.
- ☐ Institūta padomi veido direktors, tā vietnieks, profesora grupu un citu patstāvīgo struktūrvienību vadītāji.
- ☐ Latvijā tagad daudz produkcijas ražo ārzemēs. Latvijā tagad daudz produkcijas ražo pārdošanai ārzemēs. Latvijā tagad daudz produkcijas ražo eksportam.

3. KĀ VEIDOT ZINĀTNISKI PĒTNIECISKA SATURA TEKSTU

1. Veidojot tekstu, latviešu valodā var izmantot dažādus paņēmienus, vārdus un vārdu savienojumus, piemēram:

- *tātad, tādējādi, piemēram*
- *proti, tas ir (t.i.), respektīvi (resp.)*
- *iepriekš minētais, kā tika jau minēts, kā iepriekš bija teikts / norādīts*
- *pastāv, pamatojoties uz kaut ko (uz šiem novērojumiem u.tml.)*
- *pirmkārt, otrkārt, treškārt*
- *galvenokārt, parasti, nereti*
- *manuprāt, mūsaprāt, viņaprāt*
- *pēc manām domām, pēc dažu autoru domām*

Uzraksti pārskatu par savu darbību vai apcerējumu par kādu aktuālu un tevi interesējošu problēmu, izmantojot paraugā dotās struktūras!

Paraugs

- ***Iepriekš minētais** attiecas uz jaunākās paaudzes datoriem.*
- ***Tādējādi** ražošana sevī ietver dažādu preču izlaidi.*
- ***Pastāv** gadījumi, kad produkta tirgus cena nedod patiesu priekšstatu par tā vērtību. **Pastāv** viedoklis, ka mobilie telefoni ir kaitīgi. **Pastāv** vairāki veidi, kā aprēķināt, aprakstīt kaut ko, kā skaidrot kādu parādību. **Pastāv** dažādas iespējas, kā kaut ko izmantot.*
- ***Pēc speciālistu domām**, esošie naftas resursi izsīks 25-30 gadu laikā.*
- ***Par** jaunu apdraudējumu kļuvis tā saucamās netīrās bumbas, **proti**, kodolieroču surogāti, kas ir kāda parasto ieroču veida apvienojums ar kodolieroci.*

2. Zinātniskam, tehniskam un jebkuram oficiālam tekstam raksturīgi salikti teikumi. Izplatīti ir palīgteikumi, kurus ievada *ka, tāpēc ka, jo, jo-jo, ja, vai, lai, lai gan, lai arī, kaut, kaut gan, kaut arī, tā kā* un citi vārdi.

Piemēram:

- ❑ *Neiedziļinoties detaļās, ir acīmredzams, **ka** šī valsts pēc ekonomikas attīstības līmeņa ieņem vienu no pēdējām vietām reģiona valstu vidū.*
- ❑ *Radušās problēmas var pārvarēt, **tāpēc ka** lielās firmas gūst atbalstu.*
- ❑ *Integrēšanās vienā no globālajiem ekonomikas centriem ir ļoti būtiska jebkuras valsts attīstībai, **jo** tieši ekonomiskie centri attīstās visstraujāk.*
- ❑ ***Jo** firma lielāka, **jo** lielāks ir tās tirgus.*
- ❑ *Tiek risināts jautājumu par to, **vai** paplašinātā ES ar savu ekonomisko potenciālu spēs nomainīt ASV, līdzšinējo globālo līderi.*
- ❑ ***Tā kā** mēs nevaram iegūt visu, ko vēlamies, mēs esam spiesti izdarīt izvēli.*
- ❑ ***Ja** firma tiek palielināta, tās produkcijas izlaide pakāpeniski pieaug.*
- ❑ *Šīs grūtības var novērst, **ja** atrod nepieciešamo finansējumu.*
- ❑ ***Lai** sasniegtu lielāku drošību, panāktu lielāku datu aizsardzību, izstrādā jaunas programmatūras.*
- ❑ ***Lai gan** reizēm ir plūdi vai sausums, pie mums ūdens, liekas, nav ne par daudz, ne par maz.*
- ❑ *Zinātniskie pētījumi šajā virzienā ir jāturpina, **lai arī** cik lielas būtu finansiālās grūtības.*
- ❑ ***Kaut** eksperimenti nav vēl pabeigti, iezīmējas daži secinājumi.*

Izmanto paraugu un veido ar savu darbības sfēru vai nozari saistītu vai tai noderīgu tekstu ar saliktiem teikumiem!

3. Lai veidotu un organizētu tekstu, latviešu valodā tiek izmantotas dažādas ievadfrāzes un iespaidumi, piemēram:

- ☐ *Pamatojoties uz faktu / faktiem, ka... Pamatojoties uz veikto parādību / faktu analīzi, var secināt, ka ārējās investīcijas nav brīnumlīdzeklis.*
- ☐ *Neraugoties uz to, dažas no šīm sistēmām ir ļoti līdzīgas cita citai. Neraugoties uz to, ka...*
- ☐ *Raugoties no šāda viedokļa, ...*
- ☐ *Nav šaubu, ka ...*
- ☐ *Jau atzīmēju, ka ...*
- ☐ *Kā jau tas tika atzīmēts, ...*
- ☐ *Vispārinot iepriekšteikto, var formulēt šādas pētāmās parādības pazīmes.*
- ☐ *Kā liecina apzīmējums / nosaukums, ...*
- ☐ *Pētījumi liecina, ka prognozes bija pamatotas.*
- ☐ *No tā izriet, ka ...No iepriekš aplūkotajām teorijām izriet šādi svarīgākie principi..*
- ☐ *Līdz ar to var secināt, ka ...*
- ☐ *No vienas puses, no otras puses, ...*
- ☐ *Ļoti nozīmīgs ir atzinums, ka ...*
- ☐ *Domājams, ka...*
- ☐ *Apstākļos, kad konkurējošie uzņēmumi neuzņemas sociālo atbildību, šādi pasākumi var apdraudēt uzņēmuma konkurētspēju.*
- ☐ *Citādi sakot, ... Vienvārdsakot ...*
- ☐ *Sakarā ar to, ka ...*
- ☐ *Saskaņā ar uzskatu / ar izvirzītajiem kritērijiem...*
- ☐ *Nemot vērā iepriekš (pie)minētos / aprakstītos faktus, ... ņemot vērā mūsdienu situāciju / attīstības tendences, ...*
- ☐ *Viens no svarīgākajiem / būtiskākajiem jautājumiem... viens no programmu izstrādāšanas aspektiem ... viens no apstiprinājumiem šādām prognozēm ir pieaugošie ienākumi*

Uzraksti apcerējumu par kādu tevi interesējošu jomu, izmantojot dotās teikumu veidošanas un teksta organizēšanas palīgstruktūras!

4. JOKU UZDEVUMI jeb: KO VIŅI AR TO GRIBĒJA PATEIKT?

Joku uzdevumu atbilde uz jautājumu "Ko viņi ar to gribēja pateikt?" meklējama atbilžu arhīvā atbilstoši uzdevuma numuram.

1. Zvana tālrunis. Puisis, meklējot savu Nokia, saka draudzenei:

- *Mobilie telefoni ir mūsu dzīves neatļaujama daļa.*
- *Kāpēc neatļaujama?* – meitene nesaprot.

2. Puisis uzciēnā meiteni ar konfektēm. Domājot par nākotni, viņš saka:

- *Es negribu pievilināt tavus vecākus.*
- *Ar konfektēm tu nemaz to nevarētu izdarīt,* - smejas meitene.

3. Jūrnieki glābšanas laivā jau vairākas dienas bezcerīgi mētājas okeāna viļņos, meklējot sauszemi. Kāds pēkšņi priecīgs iekliedzas:

- *Beidzot sals!*
- *Kāds sals!* –pārējie dusmojas.- *Te taču ir trīsdesmit grādu karstums.*

4. Stadionā trenējas sportisti. Kāda no skatītājām jūsmīgi ieminas:

- *Kāds viņiem plats sols!*
- *Es gan te nekādu solu neredzu...* – kundzes pavadonis brīnās.

5. Deputāti kafejnīcā ēd gaļas salātus.

- *Man tas līkums jau līdz kaklam,* - viens arī pusdienojot nevar aizmirst darba lietas.
- *Kur tu te redzi desas līkumu?* - otrs ir pilnīgā nesaprašanā.

6. Pensionāres sēž dārzā uz soliņa un aplūko garāmgājējus.

- *Man nepatīk tās ar gariem deguniem,* - viena izsaka savas domas.
- *Šitām dāmām jau nu deguniem nav nekādas vainas,* - otra nesaprašanā ieilst.

7. Vecākas kundzes "Drogās" cilā dažādus sejas krēmus un lasa to anotācijas.

- *Rakstīts tik sīkā drukā, ka nekā neredzu. Žēl, ka lūpa mājās palika,* - viena no viņām bēdājas.
- *Lūpa tev ir vietā,* - otra brīnās. – *Un vispār vai tu ar lūpu lasi?*

8. Divi uzņēmēji satikušies apspriež darba lietas.

- *Man darbam vajadzētu mašīnu ar mālu pacēlāju,* - viens no viņiem stāsta.
- *Kāpēc tev jāceļ māli?* – otrs nesaprot.

9. Mazdēls raud un niķojas.

- *Vai kādi tev lieli asari...* – vecmāmiņa reizē bēdājas un mēģina mierināt zēnu.
- *Kur ir asari? Kāpēc es tos neredzu?* – mazdēls ieinteresēts beidz dīkt un raudāt.

10. Atbraukuši ciemos, radi priecājas par to, cik ātri aug bērni.

- *Kāda tev liela masa!* – brīnīdamās brālītim saka kāda radu tante.
- *Es sveru tikai divpadsmit kilogramus,* - ieilst mazais Pēterītis.

11. Dārzā rotaļājas bērni, atpūšas mammas, vecmāmiņas un vectētiņi. Sāk mirdzināt lietus.

- *Vai, man uzkrita liela pīle!* – skaļi paziņo mazā Anniņa.
- *Pīle? Tas nu gan nevar būt tiesa...*- mamma brīnās.

12. Deputāts savā automašīnā dodas uz laukiem.

- *Šis likums gan ir nepatīkams, nu ļoti bīstams...*- viņš spriež, sparīgi griezdams stūri.
- *Beidz vienreiz runāt par darbu! Mēs braucam atpūsties,*- sieva neapmierināta norāj savu dzīvesbiedru.

13. Bērni ķīvējas bērnu dārzā.

- *Ej prom! Tu esi liela mēle,* - Boriss ir ļoti dusmīgs.
- *Kāpēc tev nepatīk mana mēle?*- Inese brīnās un rāda smuku, mazu mēlīti.

14. Puisim jauna automašīna, un viņš laimīgs aicina pavizināties savu draudzeni.

- *Kāp iekšā, nebaidies!*
- *Ko tu! Kad stūris tavās rokās, es nekā nebaidos.*

15. Sarunājas reklāmas firmas pārstāvji.

- *Vajag izspēlēt Vecrīgas kārti. Būtu labi mīnēt Melngalvju namu, Pētera baznīcu...*
- *Nu-ū, tas būtu pārāk kruto, - kolēģis iebilst.*

16. Meitene pošas uz darba interviju.

- *Kāpēc atkal šis pelēkais kostīmiņš? - mamma šoreiz nav apmierināta ar meitas izvēli. - Uzvelc kaut ko pikantu, kādus īsus, spilgtus bruncišus. Darba devēji knābj uz to.*

17. No darba pārnācis, vīrs ļoti nervozs rakņājas pa skapja atvilktnēm.

- *Nekad neko nevar atrast... Man vajadzīga aukle!*
- *Vai tad tev darbā ar sekretāri nepietiek? - sieva ironizē.*

18. Pacients grib iekļūt pie ģimenes ārsta bez rindas.

- *Es daktera kungu nemaz neaizkavēšu... - viņš lūdzas. - Man tikai zāle steidzami nepieciešama.*

19. Pa parku pastaigājas puisis ar meiteni.

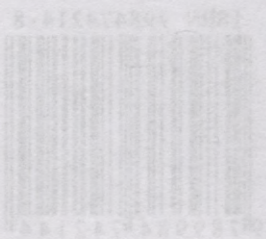
- *Kāds jauks un klusējošs vakars, - priecājas puisis.*
- *Klusējošs?... - puīša pažiņa brīnīdamās pasmaida. - Nu labi, ka vismaz tu neklusē.*

ATBILŽU ARHĪVS

1. Neatņemama sastāvdaļa.
2. Pievilt.
3. Sala.
4. Solis.
5. Likums.
6. Kurpju purngals.
7. Lupa.
8. Malu pacēlājs.
9. Asaras.
10. Māsa.
11. Pile.
12. Likums.
13. Mele.
14. Stūre.
15. Minēt.
16. Uzķeras uz to.
17. Aukla.
18. Zāles (zāļu recepte).
19. Kluss.

LITERATŪRA

- Druviete (1998). Druviete I. Latvijas valodas politika Eiropas Savienības kontekstā. – Rīga: LZA Ekonomikas institūts.- 193 lpp.
- Druviete (2002). Druviete I. Par latviešu valodas pozīcijām.- Latvijas Vēstnesis, 15.febr., Nr. 26 (2601), 15.lpp.
- Druviete (2002a). Druviete I. Par latviešu valodas saglabāšanu.- Latvijas Vēstnesis, 19.marts, Nr. 43 (2618), 7.lpp.
- Jaunā LAV (2000). Jaunā latviešu – angļu vārdnīcā. Prof. A.Veisberga redakcijā.- Rīga: SIA Ekonomisko attiecību institūts.- 851 lpp.
- Kalme, Smiltnece (2001). Kalme V., Smiltnece G. Latviešu literārās valodas vārd darināšana un morfoloģija. Lokāmās vārdšķiras.- Liepāja: LiePA.- 293 lpp.
- LLVV (1972-1997). Latviešu literārās valodas vārdnīca 8 sējumos.- Rīga: Zinātne.
- LVV (1987). Latviešu valodas vārdnīcā: A-Ž. Atb.red. D.Guļevska. - Rīga: Avots.- 883 lpp.
- ME (1923-1932). Mīlenbahs K. Latviešu valodas vārdnīca. Red., pap., turpinājis J.Endzelīns, 1.-4.sēj. – Rīga.
- Nau (2002). Nau N. Komunikatīvā gramatika.- Rīga: LVAVP.- 143 lpp.
- Nau (2003). Nau N. Komunikatīvā pieeja gramatikai.- Latviešu valodas apguves valsts programmas informatīvais biļetens "Tagad", nr.1, 8.-10.lpp.
- Nītiņa (2001). Nītiņa D. Latviešu valodas morfoloģija (konspektīvs lokāmo vārdšķiru apskats).- Rīga: RTU.- 109 lpp.
- Nītiņa (2002). Nītiņa D. Valodas formu sistēma un estētiskā funkcija.- Vārds un tā pētīšanas aspekti, rakstu krājums 6.- Liepāja: LiePA, 175.- 180. lpp.
- Nītiņa (2003). Nītiņa D. Vai mums vajag jaunu, varbūt citādu latviešu valodas gramatiku? - Latviešu valodas apguves valsts programmas informatīvais biļetens "Tagad", nr.1, 1.-2.lpp.
- Normatīvie akti (2002). Krūmiņa V., Skujiņa V. Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata.- Rīga: Valsts kanceleja.- 116 lpp.
- Skujiņa (1999). Skujiņa V. Latviešu valoda lietišķajos rakstos.- Rīga: Zvaigzne ABC.- 150 lpp.
- Veisbergs (2002). Veisbergs A. Globalizācija un latviešu valodas ekonomiskā vērtība.- Diena, 6.maijs, Nr.103 (3326), 2.lpp.

ISBN 998474214-8

9 789984 742144

Iespiests: SIA "Madonas poligrāfists"
Metiens 500 eks.

789984 742144

9 7 8 9 9 8 4 7 4 2 1 4 4

Iespiests: SIA "Madonas poligrāfists"

Metiens 500 eks.

LATVIJAS NACIŅONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0305009359

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS**

1,50

2004-3
| 821